

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**Трговина оружјем као облик организованог
криминалитета**

(мастер рад)

Ментор:

Проф. др Дарко Димовски

Студент:

Стефан Савић МО21/22-О

Ниш, 2023. година

САДРЖАЈ

I УВОД.....	4
II ТРГОВИНА ОРУЖЈЕМ КАО МЕЂУНАРОДНИ ПРОБЛЕМ	7
1. Појам оружја, његова производња и продаја	7
2. Појам и дефинисање трговине оружјем	10
3. Легална трговина оружјем	13
4. Регулатива трговине оружјем	15
III ОРГАНИЗОВАНИ КРИМИНАЛИТЕТ	20
1. Појам и дефинисање организованог криминалитета	20
2. Карактеристике организованог криминалитета.....	22
3. Организовани криминалитет у међународном праву	28
4. Организовани криминалитет у праву Републике Србије	31
5. Облици организованог криминалитета	34
5.1. Трговина наркотицима	35
5.2. Тероризам.....	36
5.3. Трговина људима	39
5.4. Кријумчарење оружја.....	40
5.5. Корупција	42
5.6. Прање новца.....	43
5.7. Компјутерски криминалитет	44
5.8. Рекет.....	46
III ИЛЕГАЛНА ТРГОВИНА ОРУЖЈЕМ КАО ОБЛИК ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА.....	47
1. Појам и дефинисање илегалне трговине оружјем	47
2. Основна обележја илегалне трговине оружјем	49

3. Одредбе Кривичног законика Републике Србије у односу на илегалну трговину оружја као кривичног дела.....	52
IV СТАТИСТИЧКИ ПОДАЦИ О ИЛЕГАЛНОЈ ТРГОВИНИ ОРУЖЈЕМ НА ТЕРИТОРИЈИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	55
1. Опис истраживања.....	55
2. Анализа и дискусија резултата.....	56
V ЗАКЉУЧАК	65
VI ЛИТЕРАТУРА	68

I УВОД

Организовани криминалитет и илегална трговина оружјем су међусобно повезани феномени који имају значајне импликације на друштво. Разумевање њиховог облика, концепта, утицаја и важности њиховог проучавања је кључно за решавање повезаних изазова и развој ефикасних противмера.

Организовани криминалитет се односи на криминалне активности које планирају, координирају и спроводе групе или мреже које раде ради финансијске добити или моћи. Ове криминалне организације се баве разним недозвољеним активностима, укључујући трговину дрогом, трговину људима, прање новца и изнуду. Илегална трговина оружјем, с друге стране, укључује трговину, продају и дистрибуцију ватреног оружја, муниције и другог војног оружја ван легалних канала.

Илегална трговина оружјем је уносан посао за организоване криминалне групе, јер им пружа средства да заштите и прошире своје криминалне операције. Контролом протока оружја, ове групе могу имати значајан утицај на територије, заједнице, па чак и владе. Они често искоришћавају конфликтне зоне и регионе са slabим структурама управљања да би набавили оружје, што додатно дестабилизује ове области и наставља насиље.

Утицај организованог криминалитета и илегалне трговине оружјем на друштво је далекосежан и дубок. Ове активности доприносе ширењу оружја, подстичући оружане сукобе, насиље банди и тероризам. Доступност нелегалног ватреног оружја криминалцима олакшава вршење насилних злочина, укључујући убиства, пљачке и отмице. Употреба илегалног оружја такође представља претњу по безбедност и безбедност службеника за спровођење закона, што додатно омета напоре у борби против организованог криминала.

Штавише, илегална трговина оружјем има импликације на националну и међународну безбедност. Оружје стечено недозвољеним каналима може завршити у рукама недржавних актера, као што су терористичке организације, побуњеничке групе или сепаратистички покрети. Ово представља озбиљан изазов за глобалне напоре да се одржи мир и стабилност.

Проучавање организованог криминалитета и илегалне трговине оружјем је кључно из неколико разлога. Прво, пружа увид у динамику криминалних мрежа, њихове организационе структуре и њихове методе рада. Ово знање помаже агенцијама за спровођење закона и креаторима политике у развоју циљаних стратегија за расформирање ових организација и ометање њихових активности.

Друго, разумевање илегалне трговине оружјем омогућава идентификацију кључних актера укључених у ланац снабдевања, као што су произвођачи оружја, брокери и транспортери. Усредсређивањем на ове актере, могу се уложити напори да се спречи преусмеравање легалног оружја на илегална тржишта и да се побољша међународна сарадња у праћењу и пресретању илегалних пошилики оружја.

Стога, проучавање организованог криминалитета и илегалне трговине оружјем помаже у разумевању ширих друштвених и економских фактора који доприносе њиховом постојању. Питања као што су сиромаштво, неједнакост, политичка нестабилност и слаба управа често стварају окружење погодно за организовани криминалитет. Бавећи се овим основним факторима, друштва могу радити на спречавању и смањењу распрострањености организованог криминалитета и повезаних незаконитих активности.

Дакле, може се рећи да су организовани криминалитет и илегална трговина оружјем сложени и међусобно повезани феномени који имају значајне импликације на друштво. Проучавање ових питања је од највеће важности како би се развиле ефикасне стратегије за борбу против организованог криминалитета, смањење насиља, јачање безбедности и промовисање мира и стабилности. Стицањем дубљег разумевања облика, концепта и утицаја организованог криминалитета и илегалне трговине оружјем, друштва могу радити на стварању сигурнијих и отпорнијих заједница.

У складу са наведеним, предмет истраживања овог рада ставиће фокус на илегалну трговину оружјем, познатију и тако кријумчарење оружја, као један од најорганизованијих облика организованог криминалитета, који је уско повезан са терористичким радњама и криминалним организацијама. Предмет овог истраживања је илегална трговина оружјем и потреба за њеном сузбијањем у оквиру савременог друштва. Ово истраживање има за циљ да укаже на потребе и разлоге за све већом заштитом и доношењем мера у сврху сузбијања илегалне трговине оружјем и прикаже реалне могућности за њихову ефикасну примену. Закључак који се очекује на крају

истраживања подразумева разумевање ефикасног и адекватног деловања против илегалне трговине оружјем, као и реалне могућности за такво деловање у оквиру националних држава. Истраживање има за циљ да указује на неопходности сузбијања овог облика организованог криминалитета, а у сврху осигурања безбедности и сигурности грађана.

II ТРГОВИНА ОРУЖЈЕМ КАО МЕЂУНАРОДНИ ПРОБЛЕМ

1. Појам оружја, његова производња и продаја

Постоје бројне дефиниције оружја које покушавају обухватити све аспекте и карактеристике тог појма. Једна од тих дефиниција описује оружје као средство за уништавање живе силе и материјалних средстава. Ова дефиниција наглашава да је основна сврха оружја нанети штету или уништити мете, било да су то људи, објекти или други циљеви.¹ Друга дефиниција наглашава да је оружје предмет који се користи за повређивање, онеспособљавање или чак убијање, као и за уништавање имовине и слично. Ово подразумева да оружје може бити употребљено како у нападу, тако и у одбрани, те да може представљати претњу или средство заштите, овисно о контексту и ситуацији.²

Узимајући у обзир све ове различите дефиниције које се баве одређивањем појма оружја, под ватреним оружјем подразумева се свако преносиво оружје које има цев и које испалује или се може прилагодити за испаливање пројектила. Ова дефиниција наглашава кључне карактеристике ватреног оружја - присуство цеви и могућност испаливања пројектила.

С обзиром на различите дефиниције оружја, важно је имати свеобухватан приступ разумевању појма. Дефиниције могу варирати у зависности од правних, војних или друштвених контекста, али основни циљ оружја је пружити средство за наносење штете или остварење циљева који су повезани с насиљем.

Исто тако, војна опрема је неопходна за опремање војске и обухвата много више од самог наоружања. Уз оружје, војна опрема обухвата предмете као што су војне униформе, маске, шлемове и многе друге. Оружане снаге набављају широк спектар производа од индустрије, већином намењених искључиво војним сврхама, као што су блиндирана возила, борбени авиони и ратни бродови. Међутим, многи производи намењени војсци могу се користити и у цивилне сврхе, док су неки производи развијени за цивилну употребу постали неопходни за потребе војске.³ На пример,

¹ Милошевић, В. (1999). *Наоружање и опрема полиције и војске*. Први део, Београд, стр. 53.

² Спалевић, Ж., Бјелајац, Ж, Димитријевић, Д. (2013). *Трговина оружјем као глобални међународни проблем*. МП, 2, стр. 141.

³ Исто.

транспортна средства и комуникациска опрема могу бити искоришћени и изван војног контекста. Такође, многи производи за општу употребу, попут хране, одеће и горива, могу бити корисни и за војску и за цивилно становништво.

Важно је напоменути да многа војна опрема садржи технологију која је првобитно развијена за цивилне потребе. Ово сведочи о томе да војни сектор често користи иновације и технолошки напредак који су настали у цивилном сектору. Стога, концепт војне опреме и наоружања може се схватити на широки начин. Она обухвата различите предмете и технологије које се користе у војне сврхе, али и производе који имају ширу примену у цивилном друштву. Ова интеракција између војног и цивилног сектора пружа могућности за размену идеја, технологија и ресурса, што може донети корист и једном и другом сектору.

Интеграција цивилних и војних технологија са собом доноси бројне предности и разлоге за њену примену. Смањена потражња за оружјем и смањење државне потрошње на развој наоружања један су од кључних фактора који су допринели овој интеграцији. Овој промени допринео је и нагли развој цивилних технологија, посебно у области електронике. Пре свега, смањена потражња за оружјем резултат је промена у глобалном геополитичком контексту. Све већи нагласак се ставља на дипломатске и мировне иницијативе, а војна интервенција постаје мање пожељна опција. Ово смањење потражње за оружјем приморава војну индустрију да се прилагоди новим условима и тражи алтернативе за своје производе. С друге стране, брзи развој цивилних технологија, посебно у области електронике, пружа изузетне могућности за унапређење војних способности. Примена напредних цивилних технологија у војне сврхе омогућава стварање софистициранијих и ефикаснијих војних система. На пример, напредни сензори и комуникационе технологије могу се користити за повећање свести о ситуацији и унапређење војних операција. Роботика и аутономни системи могу олакшати извршавање сложених војних задатака и смањити ризик за војно особље.⁴

Међутим, војна индустрија се од цивилне разликује по намени и употреби производа, као и по посебном односу са државним органима. Иако је приватизација војне индустрије довела до смањења броја предузећа у државном власништву, владе и

⁴ Поњовић, Д. (2006). *Међународна трговина наоружањем и војном опремом-радни документ*. Београд: Српски економски форум, стр. 5.

даље задржавају значајно интересовање за овај сектор. Они играју кључну улогу у финансирању, регулисању и праћењу производње оружја у својим земљама. Владе су често највећи купци војних производа и пружају снажну финансијску и политичку подршку за пласирање оружја на међународна тржишта. Важно је напоменути да многе владе подржавају развој и производњу домаћег оружја у оквиру своје спољне, војне и економске политике. Висок ниво домаће производње тумачи се као кључни фактор аутономије у спољној политици.⁵

Транснационалне компаније које се баве производњом и продајом оружја често користе снажне лобије како би изазвале војне кризе и на тај начин оствариле продају својих производа, што резултира већим профитом у односу на цивилне гране производње и трговине. Ове информације су засноване на анализама и истраживањима различитих извора и аутора.⁶

Испорука оружја у конфликтним подручјима је сложена тема, која укључује различите факторе и може имати различите последице. Неки заговорници испоруке оружја тврде да оне могу допринети стабилизацији сукоба. Претпоставимо ситуацију у којој једна од страна у сукобу има мање средстава одбране од друге стране, која је добро опремљена. У таквом случају, давање оружја слабијој страни може успоставити равнотежу моћи и омогућити јој да се ефикасније брани. Ово може утицати на смањење интензитета сукоба, а често и до преговора и мирног решења. С друге стране, испоруке оружја такође могу дестабилизovati сукобе. Када се оружје испоручује странама које се већ боре у сукобу, постоји могућност да се оно користи за ескалацију насиља и продубљивање сукоба. Наоружане стране могу бити охрабрене да наставе борбу уместо да траже дипломатско решење, пошто се ослањају на своје нове ресурсе. То може резултирати продужавањем сукоба и повећањем људских губитака.⁷

Такође је важно размотрити како испоруке оружја могу утицати на дугорочну стабилност и мир у региону. Ако оружје заврши у рукама недемократских или нестабилних влада, постоји ризик да ће бити употребљено против сопственог становништва или препродато терористичким групама. То може довести до ширења насиља и нестабилности у ширем контексту.

⁵ Исто.

⁶ За више погледати: Pierre, J. A. (1982). *The global politics of arms sales*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

⁷ Спалевих, Ж., Бјелајац, Ж, Димитријевић, Д. (2013). нав. дело, стр. 143.

На крају крајева, утицај испоруке оружја на конфликтне ситуације није унапред предвидљив. Сваки сукоб је јединствен, а ефекти испоруке оружја зависе од многих фактора, укључујући политичке, војне и економске околности. Стога је важно да међународна заједница пажљиво процени ризике и користи приликом доношења одлука о испоруци оружја, како би се потенцијал за дестабилизацију свео на минимум и промовисао мир и безбедност.

На крају, важно је напоменути да набавка новог наоружања није једини фактор који одређује војну моћ једне земље. Обука војних снага, стратегија одбране и регионална сарадња такође играју кључну улогу. Стога, уместо да се фокусирају само на набавку новог наоружања, земље могу уложити напоре у обуку и модернизацију својих војних снага како би ефикасније користиле расположиве ресурсе.

2. Појам и дефинисање трговине оружјем

Трговина оружјем је посао који доноси изузетно високе профите, а његов развој се убрзано одвијао након Другог светског рата. Велики број фабрика за производњу оружја и војне опреме основан је управо у том периоду. Међутим, највећи светски извозник наоружања постале су Сједињене Америчке Државе.⁸

Један од кључних фактора је чињеница да су Сједињене Америчке Државе биле једина земља која се привредно развијала током Другог светског рата. Док су многе друге земље биле разорене или су се опорављале од последица рата, Сједињене Америчке Државе су биле у повољној позицији да преузму водећу улогу у светској трговини оружјем. Њихова индустрија оружја је већ била добро развијена, а ратна производња је омогућила даљи раст и развој војноиндустријског комплекса.⁹ Период хладног рата је додатно допринео динамичном развоју војноиндустријског комплекса у Сједињеним Америчким Државама. У том периоду, Совјетски Савез је био главни ривал и покушавао је да одржи корак са Америком у војној спремности и снази. Међутим, та трка је имала високу цену за Совјетски Савез. Скоро половина бруто националног производа била је усмерена ка војној потрошњи, што је озбиљно оптеретило совјетску економију.

⁸ Спалевић, Ж., Бјелајац, Ж, Димитријевић, Д. (2013). нав. дело, стр. 140.

⁹ Исто.

Ови подаци јасно указују на то да је Совјетски Савез морао да изгуби неравноправну трку са Сједињеним Америчким Државама у домену трговине оружјем. Привредни развој и способност Сједињених Америчких Држава да остану економски снажне током Другог светског рата пружили су им предност коју су успешно искористили у војноиндустријском сектору. Важно је напоменути да ова тврдња не одражава политички став или морално вредновање трговине оружјем. Она се темељи на чињеницама које су довеле до доминације Сједињених Америчких Држава као светског извозника наоружања.¹⁰

Трговина оружјем је изузетно сложена активност која захтева велику пажњу и осетљивост. Увоз и извоз оружја не смеју се схватати олако, али је потребно пажљиво проценити све факторе како би се очували мир, безбедност и стабилност у региону. Један од кључних фактора у одлучивању да ли да се одобри извоз оружја је вероватноћа да ће земља увозница употребити увезено оружје у сврхе агресије на другу државу или изазивања територијалних сукоба. Да би спречиле овакве ситуације, земље чланице ЕУ и УН веома пажљиво процењују ситуацију и, уколико постоји опасност од злоупотребе оружја, одбијају одобрење за извоз.¹¹

Поред националне безбедности држава чланица, мора се узети у обзир и национална безбедност територија чије спољне односе државе чланице контролишу, као и интереси пријатељских држава и савезника. Такође, значајну улогу игра и понашање земље увознице у међународној заједници, посебно када је у питању њен однос према тероризму, ангажовање у међународним савезима и поштовање међународних закона. Такође је важно анализирати ризик да извезено оружје доспе у руке терориста у земљи купца или да буде препродато под непожељним условима. Овакви сценарији могу озбиљно угрозити глобалну безбедност и морају се спречити строгим контролом и надзором извоза оружја. Приликом процене адекватности извоза оружја морају се узети у обзир и технички и економски капацитети земље увознице. Државе желе да постигну одређени ниво безбедности, али у исто време желе да минимизирају прераспodelу људских и економских ресурса у ту сврху. Ово захтева пажљиво балансирање како би се осигурало да извоз оружја не подрива друге кључне аспекте друштва, као што је социјална и економска стабилност.¹² У светлу свих ових

¹⁰ Бјелајац, Ж. (2013). *Организовани криминалитет – Империја зла*. Нови Сад: Универзитет Правна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе, стр. 223.

¹¹ Исто, стр. 238.

¹² Исто.

фактора, трговина оружјем захтева изузетну одговорност и пажљиво разматрање сваког појединачног случаја. Циљ је очување мира, безбедности и стабилности на глобалном нивоу.

Глобална трговина оружјем је сложено питање које захтева пажњу и решавање међународне заједнице. Постоје одређени изазови који настају као резултат слободног промета оружја широм света. Један од најгнуснијих и најнасилнијих аспеката ове трговине је регрутовање и коришћење деце војника од стране разних криминалних група и банди које драстично крше људска права.¹³ Управо због оваквих злоупотреба, међународна заједница препознаје важност спречавања да оружје заврши у рукама деце.

Уједињене нације су предузеле одређене кораке у циљу регулисања трговине оружјем. Споразум о трговини оружјем, који је развијен 2013. године, има за циљ да успостави специфичне критеријуме које би државе користиле приликом доношења одлука о трговини оружјем. Главни фокус овог споразума је повећање свести и образовања како би политичари и други релевантни актери, укључујући јавност, имали довољно разумевања кључних елемената економске и људске безбедности у вези са међународном трговином оружјем.¹⁴

Важно је напоменути да регулисање трговине оружјем већ постоји кроз националне законе, политичке обавезе, регионалне и међународне споразуме и уговоре. Током последње три деценије, многе владе и међународне организације усвојиле су широк спектар међународних и регионалних уговора, споразума, декларација и резолуција УН. Међутим, иако је примена постојећих прописа у овој области побољшана, и даље постоји велики број непромишљених трансфера оружја.

Трговина оружјем обухвата различите облике, укључујући легалне и илегалне активности. Легална трговина оружјем се одвија по утврђеним правилима и процедурама између држава и у складу с националним и међународним законима. Ова легална трговина оружјем може бити отворена и транспарентна, обично с циљем задовољавања потреба војске, полиције или других државних институција. С друге стране, илегална трговина оружјем представља прекршај закона и укључује

¹³ Исто.

¹⁴ United Nations, *Arms Trade Treaty*, adopted on 2 April 2013 by resolution 67/234B, registration on 24 December 2014, No. 52373.

активности које се обављају изван регулативног оквира. Ова илегална трговина може бити усмерена ка паравојним формацијама, терористичким организацијама или другим криминалним групама које немају дозволу или овлашћење за поседовање или набавку оружја.¹⁵

3. Легална трговина оружјем

Трговина оружјем је тема од великог значаја и захтева пажљиво разматрање. Линија разграничења између легалне и илегалне трговине оружјем је данас, без сумње, веома танка. Међутим, управо због ове танке линије потребно је прво разумети и сагледати функционисање законских процедура за куповину и продају оружја пре него што се упустимо у преглед нелегалне трговине.

Законита трговина оружјем је строго регулисана како на националном тако и на међународном нивоу. Државе имају законе, прописе и међународне споразуме који регулишу трговину оружјем у циљу обезбеђивања реда, безбедности и мира. Ове правне процедуре постављају јасне стандарде и захтеве које трговци оружјем морају да испуне да би извршили продају. На националном нивоу, већина земаља има законе који регулишу трговину оружјем. Ови закони обухватају лиценцирање продаваца оружја, проверу позадине купаца, праћење продаје и преноса оружја, као и успостављање санкција за непоштовање. Такви поступци имају за циљ да спрече трговину оружјем међу криминалним групама, терористима или другим неовлашћеним субјектима.¹⁶

Међународна заједница такође има своје механизме за регулисање трговине оружјем. Један од најважнијих међународних споразума који се односи на ову тему је Уговор о трговини оружјем, који је ступио на снагу 2014. године. Овај споразум има за циљ да регулише легалну трговину оружјем на глобалном нивоу и смањи ризик од злоупотребе оружја.

Када су законске процедуре за куповину и продају оружја јасно дефинисане и поштоване, оне играју кључну улогу у одржавању безбедности, мира и стабилности. Они омогућавају владама и међународним организацијама да прате токове оружја,

¹⁵ Исто.

¹⁶ Бјелајац, Ж. (2013). нав. дело, стр. 232.

спрече његову злоупотребу и смањују ризик да падну у погрешне руке. Важно је напоменути да, упркос постојању ових законских процедура, илегална трговина оружјем и даље представља озбиљан изазов. То укључује илегалну производњу оружја, шверц, продају на црном тржишту и његову употребу у криминалне или терористичке сврхе.

Контрола спољне трговине оружјем, војном опремом и робом двоструке намене изузетно је важна за очување националне и регионалне безбедности, поштовање људских права и заштиту трговине од потенцијално опасних производа. У данашњем свету, ризик од пролиферације оружја за масовно уништење представља озбиљну претњу која захтева заједничку акцију међународне заједнице. Последњих деценија међународна заједница је препознала потребу да спречи ширење оружја за масовно уништење и постигла значајан напредак у том погледу. Кроз сталне консултације и усаглашавање ставова, постигнути су међународни споразуми и конвенције које служе као основа за контролу промета овим оружјем. Међународни споразуми и конвенције су средство којим се међународна заједница бори против опасности од ширења оружја за масовно уништење. Кроз ове инструменте успостављени су међународни режими и институције које раде на повећању безбедности и смањењу претње од таквог оружја.¹⁷

Један од кључних циљева спољнотрговинске контроле је спречавање неовлашћеног преноса оружја и технологија које би се могле користити у сврхе које угрожавају мир, стабилност и људске животе. Кроз ригорозне процедуре извозних и увозних дозвола, ови инструменти обезбеђују да се трговина одвија само у складу са законима и прописима, чиме се смањује ризик од злоупотребе.

Такође, контрола трговине оружјем и војном опремом има за циљ заштиту људских права. Овакав приступ омогућава да се спречи да оружје падне у руке оних који би га могли употребити за кршење људских права или за злочине против човечности. Ово је покушај да се осигура да трговина оружјем не подржава или јача режиме који злостављају своје грађане. Коначно, контрола спољне трговине оружјем, војном опремом и робом двоструке намене има за циљ очување мира и безбедности на глобалном нивоу.

¹⁷ Милић, С., Врачар, В. (2007). *Контрола спољне трговине у области наоружања, војне опреме и робе двоструке намене*. Београд: Министарство економије и регионалног развоја, стр. 7.

4. Регулатива трговине оружјем

Трговина оружјем је озбиљан глобални проблем који захтева хитну пажњу и ефикасне мере. Из више разлога, укључујући политичку нестабилност, тероризам и организовани криминал, неопходно је борити се против илегалне трговине оружјем и спречити да оружје падне у погрешне руке. Један од кључних фактора у борби против овог проблема је ефикасан систем контроле извоза.

Овај систем контроле извоза је стратегија која се развија за откривање и спречавање илегалне трговине оружјем. Први корак у овом процесу је извиђање граничних прелаза, где се проучавају потенцијални канали за шверц оружја. Царинске и полицијске контроле играју кључну улогу у откривању и спречавању илегалног транспорта оружја. Запослени у овим институцијама су обучени да идентификују сумњиве пошиљке и сарађују са међународним партнерима у размени информација о илегалној трговини оружјем.¹⁸

Поред тога, трговци оружјем често користе лажна документа да прикрију своје активности. Због тога је важно да систем контроле извоза буде добро упознат са различитим врстама фалсификованих докумената и да има стручност да их открије. То укључује праћење и анализу различитих врста докумената који се користе у међународној трговини оружјем, као и сарадњу са надлежним органима и стручњацима.

Најчешћи артикли трговине оружјем су пиштољи, митраљеци, бомбе, нуклеарни материјал, радиоактивни отпад, хемијске, биолошке и радиолошке супстанце. Сваки од ових субјеката носи са собом озбиљне ризике по безбедност и стабилност светске заједнице. Стога је неопходно да систем контроле извоза буде фундаменталан, ефикасан и да се примењује на глобалном нивоу.¹⁹

Важно је напоменути да је трговина оружјем често резултат корупције војних или политичких званичника, уместо да буде резултат званичних одлука држава. Зато је кључно успоставити снажне антикорупцијске мере и механизме који ће обезбедити

¹⁸ Спалевић, Ж., Бјелајац, Ж, Димитријевић, Д. (2013). нав. дело, стр. 152.

¹⁹ Исто.

интегритет система контроле извоза. То укључује обуку запослених у надлежним институцијама, успостављање транспарентних процедура и стриктну примену закона.

Процедура за одобравање промета наоружања у Републици Србији је изузетно ригорозна и сложена, што гарантује да се сваки појединачни посао детаљно анализира и да су потребне сагласности, дозволе и сагласности. Без обзира да ли је фирма државна или приватна, мора да прође ову строгу процедуру ако жели да се бави трговином оружјем.

Министарство економије и регионалног развоја надлежно је за издавање одобрења за трговину оружјем. Међутим, пре издавања таквог одобрења потребно је прибавити сагласност Министарства унутрашњих послова, Безбедносно-информативне агенције и Министарства спољних послова. Ове институције имају кључну улогу у процесу одобравања, свака са својим специфичним задацима. *Министарство унутрашњих послова и Безбедносно-информативна агенција* врше безбедносну контролу. Њихова улога је да обезбеде да трговина оружјем не представља претњу по националну безбедност и да се не злоупотребљава у незаконите сврхе. Они спроводе детаљну анализу свих аспеката посла како би осигурали да оружје не буде злоупотребљено или не падне у погрешне руке. *Министарство спољних послова*, пак, оцењује да ли планирани трансфер оружја може негативно да утиче на међународни углед земље и да угрози билатералне и мултилатералне односе са другим државама. Њихова улога је да обезбеде да трговина оружјем буде у складу са међународним нормама и да не нарушава стабилност и мир у региону.²⁰

Важно је напоменути да су ови поступци стално подложни сталној контроли и надзору, како би се осигурало да се све одвија у складу са законским прописима и да се одржава висок ниво безбедности. То доприноси поверењу како у домаћој, тако и у међународној заједници да се трговина оружјем одвија на одговоран начин и да су могуће злоупотребе спречене. Дакле, поступак одобравања промета наоружања у Србији је веома стриктно регулисан и захтева потребне сагласности, дозволе и сагласности надлежних државних органа. Овај поступак има карактер безбедносне контроле и посебно се фокусира на националну безбедност, међународни углед земље и одржавање билатералних односа.

²⁰ Бјелајац, Ж. (2013). нав. дело, стр. 233.

Исто тако, значајно је напоменути и то да Министарство одржава блиске везе са амбасадама Сједињених Америчких Држава (САД) и Руске Федерације (РФ) када је у питању трговина оружјем. Ово је од великог значаја јер омогућава дељење информација о потенцијалној опасности коју одређена врста оружја може представљати за терористичке организације и екстремистичке покрете. У таквим случајевима, као што су мобилни ракетни системи, велике количине експлозива, радиоактивни материјали за израду тзв. прљавих бомби или експлозива, Министарство тражи сагласност одговарајућих амбасада пре издавања дозволе за трговину овим оружјем. Министарство контактира само једну од ове две амбасаде, друга ће бити обавештена. Ово се дешава зато што Сједињене Америчке Државе и Руска Федерација веома добро сарађују у области контроле трговине оружјем. Ова сарадња је кључна за спречавање злоупотребе оружја и одржавање мира и стабилности.²¹

Такође, када је реч о билатералном уговору две земље о продаји оружја, а не о трансакцији приватних предузетника, неопходна је сагласност амбасада САД и РФ. Ово је додатна мера којом се осигурава да се трговина оружјем одвија у складу са законима и међународним споразумима. Циљ је обезбедити стабилност и безбедност друштва. Зато је важно да се трговина оружјем регулише и да се спречи да оружје падне у руке терориста или екстремиста. Поштујући међународне стандарде и радећи на унапређењу система добијања дозвола за промет оружја може се обезбедити да се оружје користи искључиво у сврху очувања мира и заштите грађана.

Генерална скупштина Уједињених нација донела је важну одлуку на конференцији у марту 2013. године – покушала је да постигне договор о споразуму који би регулисао глобалну трговину оружјем. Иако су покушаји да се постигне договор раније били неуспешни, пошто су САД, Русија и Кина тражиле више времена за разматрање предлога, нацрт споразума је коначно усвојен. Споразум који је усвојен на конференцији има за циљ успостављање контроле трговине оружјем широм света, али не контролише стварну употребу оружја у државама. Уместо тога, све земље су обавезне да усвоје законе о контроли дилера и извоза конвенционалног оружја.

²¹ Исто.

Споразумом се такође забрањује извоз оружја у случају кршења ембарга или када би то могло да омогући геноцид, злочине против човечности или ратне злочине.²²

Један од кључних елемената овог споразума је обавеза сваке земље да процени ризике приликом издавања дозволе за извоз оружја. Земља извозница мора да процени да ли постоји опасност да ће оружје бити употребљено за кршење људских права, корупцију или да ће га користити терористи и организоване криминалне организације. Овај споразум је посебно важан јер раније није постојао међународни споразум који би свеобухватно регулисао светску трговину оружјем.

Потписивање и имплементација овог споразума представља значајан корак ка сузбијању илегалне трговине оружјем, спречавању злоупотребе оружја и заштити људских права. Кроз међународну сарадњу и усклађене напоре, споразум омогућава свету да се заједнички суочи са изазовима који произилазе из трговине оружјем и да промовише мир, стабилност и безбедност на глобалном нивоу.

Нерегулисана трговина конвенционалним оружјем је озбиљан проблем који захтева хитну пажњу међународних форума. Ова врста оружја, која се масовно користи у сукобима широм света, има тенденцију да повећа вредност група и организација које се баве оружаним активностима. Многе земље, укључујући оне са граничним споровима или у сукобима, обезбеђују оружје за своје војне активности. Највећи изазов када је у питању трговина конвенционалним оружјем је недостатак адекватне међународне регулативе. У поређењу са нуклеарним оружјем, које је строго контролисано међународним споразумима, конвенционално оружје је често остало релативно нерегулисано. Одлуке о трговини оружјем често су се доносиле иза кулиса других политичких, економских и дипломатских оквира, што је доводило до ситуација да су владе појединих земаља показивале велику непромишљеност приликом доношења одлука о извозу оружја.²³

Ова ситуација има озбиљне последице по међународну безбедност. У многим случајевима, оружје које се неодговорно испоручује може завршити у рукама терористичких организација, паравојних или других илегалних група. Ово представља

²² United Nations, *Arms Trade Treaty*, adopted on 2 April 2013 by resolution 67/234B, registration on 24 December 2014, No. 52373.

²³ Парезановић, М. Трговина оружјем. У: Бјелајац, Ж., Зиројевић, М. (ур.) (2012). *Организовани криминалитет, изазов XXI века, Зборник радова са Међунаордне научне конференције*, Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе, стр. 347-367.

претњу миру и стабилности, како на регионалном, тако и на глобалном нивоу. Стога је неопходно да се у решавање овог проблема укључе међународни форуми, попут УН и других релевантних организација. Неопходно је успоставити строжију међународну регулативу и контролне механизме који ће ограничити нерегулисану трговину оружјем и спречити његову неодговорну употребу. Државе, као чланице међународних организација, имају одговорност да предузму конкретне мере како би осигурале безбедност и спречиле злоупотребу конвенционалног наоружања.

Председници и извршни директори земаља треба да препознају озбиљност овог питања и да га ставе високо на дневни ред међународних састанака и преговора. Само заједничким напорима и снажном политичком вољом могу се превазићи изазови и створити безбедније окружење за све земље и грађане широм света.

II ОРГАНИЗОВАНИ КРИМИНАЛИТЕТ

1. Појам и дефинисање организованог криминалитета

Организовани криминалитет је један од најопаснијих облика криминалитета који се манифестује на различите начине у различитим земљама. Иако не постоји јединствена дефиниција која може да објасни овај појам, он има дугу историју и развија се вековима. Сам појам „организовани криминал“ потиче из Енглеске, с почетка 18. века, када је једна оружана група била позната по својим специфичним активностима и називала се тим именом.²⁴ Међутим, прве теоријске публикације и објашњења овог појма појављују се 1929. године, када је Џон Ландеско представио своје истраживање.²⁵

Опасност коју представља организовани криминалитет произилази из његове способности да поремети друштвени поредак, утиче на институције и законодавство и створи озбиљне безбедносне ризике. Ове криминалне групе често имају велика финансијска средства, користе насиље или претње за постизање својих циљева и повезане су са другим криминалним или терористичким организацијама широм света. Борба против организованог криминалитета захтева снажну међународну сарадњу, ефикасан правни оквир, обучене полицијске и правосудне снаге, као и подршку јавности. Заједничким напорима и координисаним деловањем могуће је сузбити овај облик криминалитета и заштитити друштво од његових штетних последица.

Најшире речено, организовани криминалитет представља низ кривичних дела која се спроводе у сарадњи више лица која су се међусобно договорили. У ширем смислу, организовани криминалитет означава постојање добро организоване криминалне групе или мреже која функционише као јединствена целина, са циљем вршења различитих криминалних активности. Једноставније речено, организовани криминалитет представља облик организованог криминалног деловања у коме су учесници плански организовани и имају своје улоге и задатке у извршењу кривичних дела. Ово укључује учешће великог броја људи, који су најчешће специјализовани за одређене врсте криминалитета и имају дугорочне планове да остваре своје циљеве.²⁶

²⁴ Јанковић, М., Јанковић, Б. (2014). Организоване криминалне групе као субјекти угрожавања безбедности. *Журнал за криминалистику и право*, 3/2014, стр. 137.

²⁵ Абадински, Х. (1981). *Организовани криминалитет*. Бостон, стр.75.

²⁶ Константиновић-Вилић, С., Николић-Ристановић, В., Костић, М. (2012). *Криминологија*. Ниш, стр. 192.

Бројни су теоретичари који дефинишу и појашњавају појам организованог криминалитета. Познате су дефиниције које полазе од битних карактеристика организованог криминалитета, те истичу овај појам кроз кривична дела које он обухвата. Па тако, Шулер-Спринггору у оквиру појма организованог криминалитета наводи да он укључује различите кривичне активности које имају за циљ стварање профита и контролу над различитим сферама друштва. Кроз разне кривичне делатности и начине дејства, организовани криминалци остварују своје циљеве и уништавају законит ред и мир. Једна од кључних карактеристика организованог криминалитета је присуство многих кривичних дела, укључујући крађу, изнуду, трговину наркотицима и оружјем, трговину људима и прање новца. Ове активности обухватају велики број локалних и интернационалних операција које имају за циљ проширивање својег утицаја и приступ међународном тржишту.²⁷ Надаље, организовани криминалитет дефинише и Кајзер који полази од и од индикатора који указују на његово постојање, те наводи да организовани криминалитет карактерише присуством хијерархијске структуре и планираном поделом рада. Ово омогућава криминалцима да дејствују као добро укомпоноване јединице, користећи различите специјализоване вештине и капацитете својих чланова. Њихова флексибилна злочиначка технологија им омогућава да се приспособе променама у законодавству и противмерама које предузимају правосудни органи. Још једна важна карактеристика организованог криминалитета је њихов утицај на различите аспекте друштва. Они имају могућност да утичу на политичке процесе, медије, јавну управу и привреду. Кроз корупцију и утјецај, организовани криминалци се уклапају у систем и користе га у своју корист, угрожавајући правну и етичку интегритет друштва.²⁸

У свету који постаје све модернији, криминални извршиоци и радње се чешће организују у групе, банде и друге формације. То им омогућава да кроз сарадњу остваре већу ефикасност у извршењу кривичних дела. Један од најзначајнијих аспеката организованог криминалитета је његова повезаност са службеницима који су одговорни за спровођење закона. Ова врста сарадње им даје предност у односу на друге криминалне групе.²⁹ У оквиру ове везе организованог криминалитета и државних функционера појављује се и термин „организовани криминалитет у сарадњи

²⁷ Исто.

²⁸ Исто, стр. 193.

²⁹ Ђукић, С. (2016). Савремени организовани криминалитет као облик угрожавања националне безбедности. *Економски изазови*, 5, 9/2016, стр. 130.

са политичком елитом“. Циљ овакве сарадње је стварање повољне платформе за извршење криминалних радњи, пружање могућности за контролу делова државног апарата, посебно репресивних структура. На овај начин организовани криминалитет добија стални политички и фактички друштвени утицај.³⁰ Ова појава има велике последице по друштво и државу. Организовани криминалитет у сарадњи са политичком елитом може угрозити владавину права, поткопати институције и довести до дестабилизације друштва. Стога је борба против овог облика криминалитета неопходна за одржавање реда и правде у друштву.

2. Карактеристике организованог криминалитета

На основу дефиниција организованог криминалитета, могу се издвојити његове најзначајније карактеристике. Прва карактеристика организованог криминалитета је хијерархијска уређеност. Криминалне организације функционишу по јасно дефинисаним структурама, са лидерима на врху и члановима који извршавају наредбе. Стицање профита криминалном делатношћу је такође кључна карактеристика организованог криминалитета. Криминалне групе се баве различитим илегалним активностима попут трговине дрогом, кријумчарења људи, шверца оружја, прања новца и многих других. Употреба силе или претње је један од начина којим се организовани криминалитет одржава и шири. Корупција је такође честа карактеристика организованог криминалитета. Криминалне групе често користе корупцију како би стекле имунитет од правосудних органа или да би оствариле повластице и заштиту од државних институција. Још једна карактеристика организованог криминалитета је илегално задовољење одређених потреба становништва. Ово често иде са присвајањем монополистичке позиције на тржиштима. Ограничено чланство је још један кључни елемент организованог криминалитета. Ово ограничење чланства служи за очување тајности и сигурности групе. Идеолошко неприпадање је такође честа карактеристика организованог криминалитета. Криминалне организације често делују ван оквира закона и игноришу моралне и етичке норме друштва. Специјализација је још једна битна карактеристика организованог криминалитета. Криминалне групе често имају стручњаке у

³⁰ Абадински, Х. (2004). *Организовани криминалитет*. Њујорк, стр. 132.

различитим областима, као што су Ова специјализација омогућава им да ефикасно обављају различите илегалне активности. Тајно деловање групе или „закон ћутања“ је још једна карактеристика организованог криминалитета. Ова тајновитост отежава истраге и процесуирање криминалних активности. Свеобухватно планирање је последња карактеристика коју вреди поменути. Организовани криминалитет се одликује темељитим планирањем и стратегијом.³¹

Криминална група, организована на хијерархијском принципу, представља изузетно ефикасан и успешан начин организовања. Оваква подела рада унутар групе обезбеђује да сваки члан има дефинисано место и улогу, што доприноси оптимизацији и брзини извршавања задатка. Друштвена структура чланова криминалне групе је важан фактор за постизање успеха. Њихово слично друштвено порекло и интересовања олакшавају комуникацију и разумевање међу њима, а такође јачају њихове везе и поверење једно у друго. Основни циљ организоване криминалне групе је вршење незаконитих радњи у циљу стицања добити. Хијерархијска структура групе омогућава ефикасну координацију и контролу рада, што помаже минимизирању ризика и повећава успешност пословања. Подела рада међу члановима групе омогућава свима да се специјализују за одређени аспект криминалног рада. Једни су одговорни за истраживање и прикупљање информација, други за планирање и организовање акција, док су трећи специјализовани за само извођење незаконитих радњи. Ова специјализација доприноси бржем и ефикаснијем извршавању задатака, минимизирању грешака и повећању шанси за успех.³²

С обзиром на то да се сама унутрашња организација криминалних група разликује, самим тим се не може издвојити јединствена хијерархијска структура која карактерише сваку од њих. Ипак, истраживање Центра за међународну превенцију криминалитета Уједињених нација (а које се односи на транснационалне организоване криминалне групе у Европи), направило је разлику између неколико типова хијерархије у оквиру криминалних организација:³³

³¹ Albanese, J. (2004). *North American Organised Crime: Global Crime*. New York, стр. 9.

³² Радовић, Н. (2005). Транснационалне криминалне организације. *Зборник „Организовани криминалитет, стање и мере заштите“*, 1/2005, стр. 392.

³³ United Nations (2002). *Global Programme Against Transnational Organized Crime, Results of A Pilot Survey of Forty Selected Transnational Organized criminal groups in Sixteen Countries*, Office on Drugs and Crime, New York, 33-43.

- *Стандардна хијерархија* - ово је самостална хијерархијска група са снажним интерним системом дисциплине. У овој врсти хијерархије, постоји јасан и строго дефинисан ланац команде, где се ауторитет преноси одозго према доле. Чланови ове хијерархије морају следити строга правила и упутства која долазе изнад њих.;
- *Регионална хијерархија* - ова врста хијерархије се састоји од структурираних група које имају снажне унутрашње нивое контроле и дисциплине. Међутим, регионалне компоненте ове хијерархије имају релативну аутономију у вези са својим активностима. То значи да сваки регион има одређену флексибилност у вођењу својих послова, али се и даље мора придржавати опћих смјерница које долазе из централног ауторитета.;
- *Групна хијерархија* - ова хијерархија се односи на скуп криминалних група које су успоставиле систем координације и контроле за све своје активности. То значи да се различите групе повезују и заједно раде како би оствариле своје циљеве. Постоји централни ауторитет који координира активности свих група и одржава ред и дисциплину унутар система;
- *Језгровита хијерархија* - ова врста хијерархије се одликује релативно уском организацијом, али није строго структурирана као стандардна хијерархија. У овом случају, постоји група појединаца која има снажне везе и сурађује у криминалним активностима. Око ове језгровите групе може постојати мрежа других појединаца који су ангажовани у различитим улогама, али немају јасан хијерархијски распоред;
- *Криминална мрежа* - ово је лабава и флексибилна мрежа појединаца која често привлачи људе са специфичним вјештинама. У овој врсти хијерархије, различити појединци могу бити ангажовани за одређене задатке или функције у оквиру актуелних криминалних пројеката. Ауторитет и контрола унутар криминалне мреже могу бити флуидни и зависе од ситуације.

Организоване криминалне групе су познате по великој жељи да остваре профит и остваре економски монопол или моћ. Њихова криминална активност је усмерена на постизање ових циљева, иако су политичка моћ и други циљеви само споредни и произилазе из њиховог деловања. Жеља за профитом је основна покретачка снага организованог криминалитета. Добит им даје мотивацију да планирају и организују

криминалне активности на дугорочном нивоу. Што више зараде могу да остваре, то је већа њихова жеља за још већим успехом. Овај циљ им даје подстицај да стално развијају и унапређују своје пословање.

Постизање економског монопола или моћи је такође важан мотив за организовани криминалитет. Контролом одређених индустрија или тржишта, криминалне групе могу своје криминалне активности претворити у легалне послове и створити јаку позицију у друштву. То им даје велику моћ и утицај на различите аспекте друштва, што им је често један од споредних циљева. Постоји и веза између криминалног света и политичке моћи. Неке криминалне групе користе своје ресурсе и утицај да контролишу политички процес и добију политичку моћ. То им омогућава да заштите своје интересе, избегну казну за своје активности и продубе своје везе са властима. Чињеница је да данас организоване криминалне групе карактерише плуралитет криминалних радњи које обављају. То значи да саме организоване криминалне групе, у већини случајева, не обављају само једну криминалну радњу, односно посао, већ више њих.³⁴

Тајно деловање организованих криминалних група представља једну од њихових основних карактеристика и има велики значај за њихов опстанак. Међутим, важно је напоменути да апсолутна тајност није реално остварива у пракси. Увек постоји ужи круг појединица који су упознати са постојањем и деловањем криминалне групе, што је битан фактор за њену успешност и опстанак. Криминалне организације имају своја правила понашања која регулишу односе између њихових чланова. Ова правила укључују права и обавезе свих чланова организације, као и услове под којима она функционише. Чланови организације свесни су значаја поштовања ових правила, јер њихово непоштовање може довести до санкција. Захваљујући правилима, криминалне организације успевају да функционишу и организују своје деловање. Она омогућавају дефинисање статуса сваког појединачног члана, уређују дисциплину и понашање унутар групе, и обезбеђују посебне механизме за контролу и кажњавање.³⁵ Штавише, криминалне организације се често користе строгошћу и силом како би одржале послушност и дисциплину својих чланова. Одвијање тајних састанака и

³⁴ Абадински, Х. (2004). нав. дело, стр. 139.

³⁵ Шкулић, М. (2003). *Организовани криминалитет: појам и кривичнопроцесни аспекти*. Београд, стр. 47-48.

комуникација преко шифрованих канала такође игра важну улогу у омогућавању тајног деловања.

Организоване криминалне групе представљају озбиљан изазов за друштво и правосудни систем, будући да се њихове активности одликују високим степеном организације, систематичности и дуготрајности. Такве групе спроводе планирана кривична дела са јасним елементима организованог криминалитета. Планирање криминалних активности је обично препуштено вођама криминалне организације, док се самом извршењу тих дела баве директни извршиоци. Ово значи да су планирање и извршење криминалних дела потпуно одвојене активности. Поред тога, организованост криминалних група има континуиран и трајан карактер. Оне настављају са својим криминалним деловањем на основу постојећих социјалних, етничких или пословних веза. Ова мрежа веза омогућава им да оперишу на ширем подручју, да успостављају ланац снабдевања илегалним добрима или да шире свој утицај на друге делове друштва.³⁶

Организовани криминалитет, као сам скуп кривичних дела, у основу чине две врсте инкриминација:³⁷

- 1) кривично дело самог криминалног удружења, и
- 2) скуп кривичних дела која чине припадници таквог удружења, а која су заснована на циљевима ради чијег је остварења оно и основано.

Да бисмо разумели суштину организованог криминалитета, морамо схватити да није довољно само постојање првог дела - организовање криминалне групе. Неопходно је да се оствари и друга група кривичних дела, чији садржај, мотив и начин извршења чине суштину организованог криминалитета. Управо у тим делима је садржана *differentia specifica*, односно специфична карактеристика у односу на друге облике организованих криминалних активности.³⁸ Организовани криминалитет представља сложени систем криминалних активности које се одвијају унутар структуриране групе са хијерархијским односима и одређеним циљевима. Ова врста криминала карактерише се високом степеном планирања, координације и сарадње

³⁶ Шикман, М. (2009). Криминолошки аспекти организованог криминалитета. *Дефендологија-теоријски стручни часопис за питања заштите, безбедности, одбране, образовања, обуке и оспособљавања*, XII, 25-26, стр. 15.

³⁷ Николић, Г. (2012). Појам и карактеристике организованог криминалитета. *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, Ниш, Правни факултет, стр. 99.

³⁸ Шкулић, М. (2003). нав. дело, стр. 123.

међу члановима групе. *Differentia specifica* организованог криминалитета огледа се у сложености, систематичности и организованости која превазилази појединачне криминалне радње. Кроз повезивање различитих кривичних дела унутар организоване групе, чланови остварују већу ефикасност и опстанак, као и остваривање веће добити.

Борба против организованог криминалитета представља изазов за правосудне системе широм света. Неопходно је успоставити ефикасне механизме сарадње међу државама, јачати полицијске и правосудне капацитете, као и унапређивати законодавство како би се сузбио овај озбиљан облик криминалитета.

Нелегално деловање организоване криминалне групе представља опасност за друштво и правну државу. Ова група има за циљ да стиче нечист добитак на неетички начин, искоришћавајући корупцију, изнуде и угрозе. Њихова нелегална делатност такође укључује противзаконито привлачење и легализацију имовине преко поступака прања новца. Криминална организација често паралелно обавља и легалне делатности, али оне нису потпуно законите. Ово је зато што организација увек користи легалне делатности као извор за јачање својих нелегалних активности. Кроз легалне делатности, они прелазу границе закона и покушавају да пронађу начине да ојачају своју позицију у криминалном свету.³⁹

Организовани криминалитет има своје карактеристике које га одређују као опасност за друштво. Законска дефиниција и карактеристике организованог криминалитета су утврђене како би законодавство било ефикасно у сузбијању ове врсте криминала. Такође, законодавац установљава алтернативне услове који омогућавају успешно противдјеловање организованом криминалитету.⁴⁰

Важно је да друштво и правна држава заједно раде на сузбијању организованог криминалитета. То се може постићи јачањем правних институција, осигуравањем ефикасне сарадње између полиције и правосуђа и усмеравањем ресурса ка борби против криминалних група.

³⁹ Николић, Г. (2012). нав. дело, стр. 99.

⁴⁰ Исто.

3. Организовани криминалитет у међународном праву

Организовани криминалитет представља велики изазов за данашње државе и заједницу у целини. Овај облик деликвентног понашања представља опасност за безбедност и сигурност како појединца, тако и целокупног друштва. Зато је неопходно да се овом проблему приступи на међународном нивоу, у сарадњи свих држава и међународних организација. Организовани криминалитет није проблем који се ограничава на једну државу или регион. Напротив, он представља изазов за целу међународну заједницу. Криминалне организације оперишу преко граница, ихтиницирају транснационалне криминалне активности и угрожавају безбедност грађана широм света. Стога, суочавање са организованим криминалитетом захтева јединствен приступ и сарадњу свих држава. У последњим деценијама, Међународне организације су препознале ову претњу и почеле су да примењују мере за борбу против организованог криминалитета. Кроз појачану законодавну активност и сарадњу, настоји се да се сузбије криминални утицај организација, оштете њихове финансијске структуре и сузбију на међународном нивоу.

На основу преференцијалних докумената и међународних конвенција, Организација Уједињених нација предузела је значајне кораке у борби против међународног организованог криминалитета. Ови документи представљају колективни напор међународне заједнице да се сузбију различите форме криминалног деловања која прелазе државне границе и угрожавају безбедност и стабилност света.

Један од најзначајнијих докумената је Конвенција УН о транснационалном организованом криминалу из 1998. године⁴¹, којој су придружена три протокола. Ови протоколи адресирају кријумчарење миграната, трговину људима и недозвољену производњу и трговину ватреним оружјем. Они пружају раме за међународну сарадњу и правне механизме за прогон кривица. Поред тога, Конвенција УН о борби против корупције из 2003. године⁴² посебно се фокусира на сузбијање корупције у различитим областима друштва, што је често погон за међународни криминалитет.

⁴¹ Закон о потврђивању Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и допунских протокола из 1998. године, „Сл. лист СРЈ - Међународни уговори“, бр. 6/2001.

⁴² Закон о ретификацији Конвенције Уједињених нација против корупције из 2003. године, „Сл. лист СЦГ - Међународни уговори“, бр. 12/2005.

Унутар оквира борбе против опојних дрога, Уједињене нације су донеле Конвенцију о опојним дрогама из 1961. године⁴³, Конвенцију о психотропним супстанцама из 1971. године⁴⁴ и Конвенцију против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци из 1988. године⁴⁵.

Исто тако, битно је напоменути и један од најзначајнијих докумената, а то је Глобални акциони план УН против корупције из 2004. године. Овај план има за циљ сузбијање корупције на глобалном нивоу, с обзиром на то да корупција представља кључни фактор подршке организованом криминалитету. План се фокусира на јачање правне државе, унапређење транспарентности, спречавање прања новца и коруптивних активности, као и на јачање међународне сарадње у сузбијању овог проблема. Имплементација овог акционог плана пружа снажан оквир за сузбијање корупције и смањење могућности за организовани криминалитет.

Напуљска политичка декларација и Глобални акциони план у борби против организованог транснационалног криминалитета из 1994. године такође су значајни документи у овој области. Ова иницијатива пружа оквир за јачање сарадње међу државама у сузбијању прекограничног криминалитета, укључујући трговину дрогом, кријумчарење људи, тероризам и прање новца. Кроз овај план, државе се обавезују на размену информација, пружање правне помоћи и заједничке операције у циљу сузбијања криминалних активности. Ова декларација представља кључни корак ка ефикасној сарадњи у сузбијању организованог криминалитета на међународном нивоу.

Ови међународни документи су важни јер препознају важност сарадње међу државама у сузбијању организованог криминалитета. Они пружају заједнички оквир, стандарде и смернице за борбу против овог проблема и промовишу међународну сарадњу у овој области. Имплементација ових планова захтева активну ангажованост свих држава чланица УН и пружа могућност за заједничко деловање у циљу сузбијања међународног организованог криминалитета.

⁴³ Уредба о ретификацији Јединствене конвенције о опојним дрогама, „Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори и други споразуми“, бр. 2/64 и „Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори“, бр. 3/78 - др. закон.

⁴⁴ Закон о ретификацији Конвенције о психотропним супстанцама, „Сл. лист СФРЈ“, бр. 40/73.

⁴⁵ Закон о ретификацији Конвенције Уједињених нација против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци из 1988. године, „Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори“, бр. 14/90.

У оквиру Европске Уније и Савета Европе, сузбијање транснационалног организованог криминалитета је од великог значаја. Ове две организације имају широк спектар инструмената и стандарда који се користе у борби против криминалитета. Постоји низ конвенција, препорука и резолуција које су прихваћене и имплементирани у оквиру ових организација. Неки од најпознатијих инструмената укључују Европску конвенцију о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима из 1959. године и Додатни протокол из 1978. године.⁴⁶ Ови споразуми обезбеђују механизме за сарадњу и размену информација између земаља у борби против криминалитета.

Такође, постоје и друге конвенције које се баве проблемима као што су прање новца, трагање, привремено одузимање и одузимање прихода стечених кривичним делом, као и финансирање тероризма. Конвенција о прању, трагању, привременом одузимању и одузимању прихода стечених кривичним делом из 1990. године и Конвенција Савета Европе о прању, тражењу, заплени и конфискацији прихода стечених криминалитетом и о финансирању тероризма из 2005. године представљају значајан део ових стандарда. Затим, Конвенција Савета Европе о високотехнолошком криминалитету из 2001. године, Конвенција Савета Европе о борби против трговине људским бићима из 2005. године, Конвенција Савета Европе о заштити деце од сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања од 2007. године, Конвенција ЕУ о борби против корупције у којој су укључени службеници Европске заједнице и службеници држава чланица Европске Уније од 1997. године, Кривичноправна конвенција о корупцији из 1999. године, Грађанскоправна конвенција о корупцији из 1999. године, Конвенција Савета Европе о сајбер криминалу из 2004 и слично.

Наведене конвенције имају виталну улогу у осигуравању сарадње између држава у борби против међународног организованог криминалитета. Ове конвенције су резултат глобалног консензуса о неопходности заједничког деловања против криминалитета који прекрашује државне границе и представља опасност по безбедност и стабилност друштва. Једна од најзначајнијих предности које пружају ове конвенције је могућност усаглашавања правних система различитих држава. Ово омогућава да државе имају заједнички оквир за обрађивање организованог криминалитета и да размењују информације и доказе на ефикасан начин. Без ових конвенција, борба против организованог криминалитета би била разбијена и

⁴⁶ Закон о потврђивању Европске конвенције о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима из 1959. године са Додатним протоколом, „Сл. лист СРЈ - Међународни уговори“, бр. 10/2001.

фрагментарна, што би значајно ослабило напоре у борби против овог проблема. Осим тога, предност је и у могућности коришћења специјалних истражних метода. Ови методи омогућавају правосудним органима да примене средства истраге која су неопходна за расветљавање сложених и међународних криминалних мрежа. Они обухватају праћење комуникација, доследно сакупљање доказа и употребу подраних сведока. Овакви методи су кључни у привођењу кривица и успостављању правде у случајевима организованог криминалитета.

4. Организовани криминалитет у праву Републике Србије

Упркос преовладавајућем ставу у Републици Србији да проблем организованог криминалитета не постоји, потребно је преиспитати ову тврдњу. Истинска природа организованог криминала не зависи од политичких или идеолошких ставова, већ од присуства одређених услова и друштвених фактора.

Прва претпоставка да је изношење било каквих веза између политичке власти и криминалних делатности било неприхватљиво је заснована на страху и страховању да би такве тврдње демонизовале политичку власт и угрозиле стабилност државе. Међутим, у свим друштвима, независно од политичког система, постоји могућност корупције и сарађивања између криминалних елемената и појединих политичара или полицијских служби. Игнорисање овог проблема не доприноси његовом решавању, већ само омогућава да се он настави неопажено. Други став који се базира на догматско-марксистичким уверењима да је организовани криминалитет карактеристичан само за капиталистичке друштвене системе и да се он не може јавити у социјалистичким системима, не одржава се у пракси. Историја је показала да је организовани криминалитет присутан у различитим друштвеним окружењима, укључујући и оне са социјалистичким системима. Овај проблем се никако не може искључити само на основу идеолошких ставова.⁴⁷

На почетку 21. века, свет се суочио са значајним променама у приступу држава у санкционисању организованог криминалитета. Ова промена је обухватила различите аспекте, укључујући и правну регулативу, која је имала за циљ да се ефикасније суочи са овим проблемом. Једна од првих промена било је доношење новог кривичног

⁴⁷ Милутиновић, М. (2007). *Криминална политика*. Београд, стр. 122.

материјалног законодавства које је обухватило посебне законске инкриминације организованог криминалитета. У Закону о кривичном поступку⁴⁸ из 2001. године била је уведена посебна глава посвећена организованом криминалитету, која је дефинисала различите инструменте за борбу против овог феномена. Овим законом су се уводиле стогодишње казне, конфискација имовине, проширена полицијска истрага и други механизми који су служили као дефинитивна порука о неприхватљивости организованог криминалитета.

Поред новог законодавства, држава је предузела и друге мере у борби против организованог криминалитета. Дошло је до доношења посебног закона о надлежности и организацији државних органа за борбу против организованог криминалитета, што је омогућило координисану акцију различитих институција у суочавању са организованим криминалитетом. Ово је довело до побољшане сарадње полиције, тужилаштва и судства, што је значајно олакшало процес привођења кривца правди.

Организовани криминалитет представља озбиљан проблем у многим државама, укључујући и Републику Србију. Како би се сузбио овај облик криминалитета, правни систем Србије је предузео важне кораке увођењем закона и оснивањем специјализованих државних органа. У 2001. години, Закоником о кривичном поступку, организовани криминалитет је постао правно признат појам у законодавству Републике Србије. То је представљало први важан корак у сузбијању организованог криминала у земљи. Након само годину дана, у 2002. години, донет је Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминалитета. Овај закон има истакнуту улогу јер је у њему уређено оснивање специјализованих државних органа који су уско специјализовани за борбу против организованог криминалитета. Ти органи укључују Посебно одељење Вишег суда у Београду, Специјално тужилаштво и посебно одељење у Министарству унутрашњих послова - Службу за борбу против организованог криминалитета. Постоје и посебне притворске јединице у оквиру Централног затвора у Београду, које су намењене за организоване криминалне групе. Кроз измене Законика о кривичном поступку у 2002. и 2013. години, уведене су специјалне истражне технике које се користе за откривање и расветљавање кривичних дела са елементом организованог криминалитета.

⁴⁸ Закон о кривичном поступку, „Сл. гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - одлука УС и 62/2021 - одлука УС.

Дефиниција криминалне групе дата у Закону о кривичном поступку је јасно образложила шта она представља и како се дефинише у праву организованог криминалитета. Група се сматра криминалном групом ако је сачињена од три или више лица, а њен циљ је извршавање једног или више кривичних дела за које је предвиђена казна затвора од најмање четири године или тежа казна. Она функционише на споразуман начин, где чланови сарађују да би постигли финансијску или неку другу корист.⁴⁹ Ова дефиниција има за циљ да обезбеди законску заштиту од криминалних група и да омогући правосуђе да их ефикасно суочи и кажњава. Поставља јасне параметре и услове за прекршај и казну. Организовани криминалитет представља озбиљан изазов за друштво и правду, и таква дефиниција помаже у идентификовању и суочавању са оваквим групама.

Важно је да органи правде и правосуђа примењују ову дефиницију како би успешно сузбијали организовани криминалитет и заштитили интересе грађана. Одговорност и сарадња свих релевантних институција и појединаца од великог су значаја у борби против ове врсте криминалитета.

Организовани криминалитет је озбиљан проблем који захтева ефикасну правну регулативу и активну борбу државних органа. Кривични законик Републике Србије⁵⁰, који је уведен 2005. године и последњи пут изменен 2019. године, садржи одредбе које се односе на организовани криминалитет и усмерене су ка ослабљивању и сузбијању овог облика криминалитета. Основни појам организованог криминалитета је уведен у Кривични законик након измена из 2009. године, што је значајан корак напред у борби против овог облика криминалитета. Законик дефинише организовани криминалитет и организовану криминалну групу према истим принципима које прате и Законик о кривичном поступку и Закон о организацији и надлежности државних органа у борби против организованог криминалитета.⁵¹

Одредбе Кривичног законика које се односе на организовани криминалитет обухватају различите аспекте. Ту спадају саучесништво, кривичне санкције, одузимање имовинске користи стечене кривичним делом с елементом организованог криминалитета, договор за извршење кривичног дела и удруживање ради вршења

⁴⁹ Закон о кривичном поступку, чл. 2, ст. 1, тч. 33.

⁵⁰ Кривични законик, „Сл. гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019.

⁵¹ Јовашевић, Д. (2006). *Лексикон кривичног права*. Београд, стр. 612.

кривичних дела. Такође, законик предвиђа и посебну квалификацију кривичних дела у случају извршења од стране организоване криминалне групе. Ово укључује дела као што су отмица, тешка крађа, разбојништво, изнуда, уцена, удруживање ради противуставне делатности, недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење.⁵²

У посебно захтевној борби против организованог криминалитета, Међународне организације су преузеле активну улогу у стварању јединственог приступа земља у суочавању са овим проблемом. Стални напори су учињени да се припреми и прихвати већи број међународних докумената који служе као правна основа за ову борбу. Ова тенденција се оснажила у почетку 21. века, стимулишући и државе да предузму законодавне мере унутар својих граница. Република Србија је пратила овај глобални тренд и створила јаку правну основу за ефикасну и квалитетну борбу против организованог криминалитета. У складу са европским кривичноправним системима и стандардима, наша земља је прикључена борби против овог проблема и применјује ефикасан систем мера и поступака.⁵³

Ова правна основа пружа Србији могућности да се усреди и координира своје напоре у борби против организованог криминалитета. Заједно са међународним заједницом, Република Србија ради на превазилажењу овог проблема и спречавању активности криминалних група. Стално унапређујући своје законодавство и примењујући ефикасне механизме прекршаја и кажњавања, Србија показује своју ангажованост у борби за безбедност својих грађана и одржавању реда и мира у земљи.

5. Облици организованог криминалитета

У основне облике организованог криминалитета, како наводе Бошковић и Скакавац () могу се сврстати:⁵⁴ *трговина наркотицима, тероризам, трговина људима, кријумчарење оружја, корупција, прање новца, компјутерски криминалитет, рекет*. Представља посебну врсту криминалне ренте, која се заснива на уценама, изнудама, принудама и насилничким понашањем које представља кривично дело.

⁵² Јовашевић, Д. (2010). *Кривично право - општи део*. Београд, 2010, стр. 143.

⁵³ Јовашевић, Д., *Организовани криминал у праву Републике Србије*. У: Мијалковић, С. (ур.) (2013). *Супротстављање савременом организованом криминалу и тероризму*. Београд, стр. 315.

⁵⁴ Бошковић, М., Скакавац, З. (2009). *Организовани криминалитет – карактеристике и појавни облици*. Нови Сад: Факултет за правне и пословне студије.

Остали облици организованог криминалитета. Осим набројаних врста и облика организованог криминалитета, у литератури се обично наводе још и крађа и кријумчарење културних добара, крађа и кријумчарење моторних возила, трговина ретким биљкама и животињама, организована коцка, поморска пиратерија и др.

5.1. Трговина наркотицима

Како наводи Кушевић (1990), према Шаферовој комисији, злоупотреба опојних дрога подразумева коришћење психоактивних супстанци у оној количини, обиму и временском периоду, за који се са великом вероватноћом може тврдити да ће доћи до менталних дисфункција и пормена у понашању.⁵⁵ Међутим, злоупотреба дрога, као појам, дефинише се у многим савременим и историјским литературама, па је и данас у употреби, при чему се врло често користи њен други термин – наркоманија. Овим термином означава се страст за уживањем у опојним дрогама.⁵⁶

Наркоманија или злоупотреба опојних дрога, представља се као прекомерно и константно конзумирање психоактивних супстанци, услед чега долази до појаве зависности. Међутим, у савременим истраживањима и теоријским разматрањима, врло често се предлаже промена овог термина, те коришћење термина еуфоманија, услед чињенице да предмет злоупотребе нису увек наркотици (опијати), као и због еуфоричних утицаја које изазивају неке од супстанци.⁵⁷

Трговина наркотицима, позната и као нарко-криминал, представља озбиљну претњу за савремено друштво. Овај облик криминала непосредно угрожава живот и здравље људи, а индиректно угрожава безбедност државе и грађана. Понекад се нарко-криминал може разумети као производна, прерађивачка и дистрибутивна делатност, али укључује илегалне активности као што су прање новца, илегална трговина, тероризам, изнуде, уцене, убиства и друга кривична дела која негативно утичу на државу. Једна од особина овог криминала која га чини посебно опасним је то што је овој облик криминала симбиоза са великим бројем других кривичних дела.

⁵⁵ Кушевић, В. (1990). *Злоупотреба дрога*. Загреб, стр. 15.

⁵⁶ Вујаклија, М. (1992). *Лексикон страних речи и израза*. Београд, стр. 77.

⁵⁷ Игњатовић, Ђ. (1998). *Криминологија*. Београд, стр. 36.

Криминални однос који се јавља у овом облику криминала је познат као „консенсуални деликт“, што значи да нема традиционалне жртве.⁵⁸

Зависници од наркотика представљају групу која се често повезује са организованим криминалитетом. Кад постану зависни од одређене врсте наркотика, зависници често почињу сарадњу са трговцем истим наркотиком. Овај зависнички однос често води до криминалног понашања, јер зависник, да би задовољио своју зависност, прихвата незаконита правила и учествује у криминалним активностима. Овакви зависници често се укључују у различита кривична дела као што су пљачке, крађе, провале, проституција, разбојништва и убиства.⁵⁹

Са друге стране, трговци наркотицима управљају великим количинама новца и теже легализацији свог прихода. Они често користе добијен новац за финансирање других криминалних активности или да га укључе у легалне канале. Овај трговачки аспект нарко-криминала такође представља озбиљну опасност за друштво.⁶⁰

Организовани криминалитет, посебно нарко-криминал, представља озбиљну претњу за друштво и безбедност. Потребно је да друштво, држава и правосуђе сарадњом и ефикасним мерама супротставе овом облику криминалитета. Само кроз снажну превенцију, борбу против трговине наркотицима, едукацију и усмеравање зависника ка рехабилитацији, може се смањити утицај организованог криминалитета и заштитити животе и безбедност рађана.

5.2. Тероризам

Дефинисање тероризма је значајно отежано, нарочито из разлога што представља политички феномен, те је одређење његовог појма отежано услед испољавања различитих и међусобно супротних политичких мишљења и интереса. Стога, не постоји јединствена и општеприхваћена дефиниција тероризма.

⁵⁸ Мијалковски, М., Марић, М., Томић, Д., Шаљић, Е. (2012). *Тероризам и организовани криминал*. ауторско издање, Пирот: Пи-прес, стр. 204.

⁵⁹ Мијалковић, С., Субашић, Д., Радојчић, З. (2011). *Супростављање савременом организованом криминалу и тероризму*. Београд: Криминалистичко полицијска академија, стр. 286.

⁶⁰ Исто.

Неки од разлога због којих је појам тероризма тешко дефинисати, а који се најчешће наводе су сложеност саме појаве, велики број начина његовог испољавања, али и постојање многобројних нејасних схватања о тероризму као појави у друштву.⁶¹

Политички циљеви као мотив терористичких актера повлаче за собом политички мотивисано насиље и свест о потреби за детаљном организацијом и набавком средстава. Само постојање политичких циљева значи постојање од стране појединца или групе усвојену политичку философију и сазнање да постојеће друштвено-политичко стање није у складу са њом, па је стога треба насилно рушити. У организованост политичког насиља, његови заступници и представници, стварају организације чији чланови имају заједничка општа философска, идеолошка, политичка и религиозна мишљења. Организације имају основни циљ да насилним методама и средствима остваре или задрже политичке позиције у друштву и држави. Оне стварају своју тактику којом ће остваривати циљану стратегију.⁶²

Karl Heinrich Marx је истицао да су једни народи способни да праве револуцију, а други да философирају, а народи који нису способни да обезбеде револуцију су дошли у кризу, која ствара опасност од рађања контрареволуција која не само што носи тероризам већ га изазива и намеће друштву, најчешће у облику фашизма.⁶³

Према Димитријевићу, тероризам је примена насиља или претња насиљем од стране организоване групе или појединаца као члана групе, уперена против државе или међународне заједнице, изведена тако да проузрокује и искористи страх код шире популације људи, чији крајњи резултат треба да буде остваривање постављених терористичких циљева, који су политичке природе.⁶⁴

Паул Вилкинсон користи синтагму политички тероризам, поред кога постоји криминални тероризам који подразумева систематско прибегавање терору у циљу стицања материјалне добити. Терор дефинише као коришћење застрашивања у сврху принуде од стране револуционарних покрета, режима или појединаца и са политичким мотивима. Тероризмом сматра системско спровођење организованог терора, било од стране државе, покрета или фракције или од стране групе појединаца. Тероризам

⁶¹ Симеуновић, Д. (2009). *Тероризам*. Београд: Правни факултет, стр. 17-22.

⁶² Лутовац, С., Лутовац, Н. (2019). Тероризам као облик политичког насиља. *Војно дело*, 71(7), стр. 491-501.

⁶³ Гаћиновић, Р., Ђ. (1998). *Савремени тероризам*. Београд: Графомарк, стр. 12.

⁶⁴ Мојсиловић, Ж. (2009). *Тероризам и преговарање*. Београд: Центар за кризни менаџмент и преговарање, стр. 21.

дели на револуционарни, репресивни и субреволуционарни. Под револуционарним тероризмом сматра примену систематске тактике терористичког насиља, са циљем извођења политичке револуције; репресивним тероризмом назива систематску примену терористичких дела, у сврху сузбијања, ограничења или угушивања одређених група, појединаца или начина понашања; у субреволуционарни тероризам убраја начине решавања расних, националних или верских нетрепелјивости, детерминисане постојањем одговарајућих механизма за њихово превладавање на мирољубив начин.⁶⁵

Негативну дефиницију тероризма дао је Thackrah, који га представља као апстрактни феномен, који се не може открити, објаснити и описати, из разлога што не садржи своју реалну суштину.⁶⁶

Томашевски о појму тероризма пише да он подразумева различите аспекте насиља и угрожава људска права и живот, које се односи и на јавна и индивидуална добра. Он тероризам разуме као „напад на поредак“, који је једна од најзначајнијих вредности, заштићен националним и међународним законима.⁶⁷

Симеуновић тероризам дефинише као „политички феномен“ који има више димензија, а кога теоријски можемо да представимо као сложен и организован облик политичког насиља, које је најчешће групно, а ретко индивидуално. Он ово политичко насиље поистовећује са политичком борбом које се најчешће испољавају у време политичких или економских криза, а ретко у условима економске стабилности и просперитета друштва.⁶⁸

Гађиновић за тероризам говори да је “посебно правни појам“ (*delictum sui generis*) јер је његова историја тесно везана за историју политичког деликта.⁶⁹

Тероризам је облик политичког криминалитета који карактерише употреба насиља према цивилима у намери застрашивања јавности и доносилаца политичких

⁶⁵ Према Гађиновић, Р., Ђ. (1998). нав. дело, стр. 18.

⁶⁶ Thackrah, J., R. (2004). *Dictionary of Terrorism*. US: London and New York, стр. 9.

⁶⁷ Томашевски, К. (1983). *Изазов тероризма – проблеми сузбијања тероризма у међународној заједници*. Београд, стр. 13-22.

⁶⁸ Симеуновић, Д. (2009). нав. дело, стр. 78.

⁶⁹ Гађиновић, Р., Ђ. (1998). нав. дело, стр. 20.

одлука и њиховог принуђивања на одређена чињења или уздржавања, а у циљу потпуног или делимичног остваривања политичких или других социјалних циљева.⁷⁰

Анализирајући досадашње дефиниције тероризма, јасно се уочавају елементи појма тероризма и то насиље, страх, циљ и мотив. Насиљем се демонстрира сила, чију деструкцију далеко надилазе психолошки ефекти. Иако у литератури постоји висок степен сагласности о томе да је насиље најрелевантнија компонента, приликом дефинисања тероризма, ипак се појам физичког насиља неминовно допуњује психолошким и структурираним насиљем.⁷¹

Појам тероризма дефинисан је и у многобројним међународним конвенцијама, резолуцијама, прогласима влада и слично, те се као његова основна карактеристика дефинише веза са конкретним терористичким догађајем, која ће омогућити примену ових одредби у неопходним различитим ситуацијама, у зависности од облика испољавања терористичког насиља.⁷²

Велики број дефиниција које покушавају да објасне појам тероризма, указује на његов друштвени значај, сложеност, опасност, карактер променљивости, разноликост облика испољавања, што представља потребу за проналажење ефикасног начина деловања на тероризам, а у оквиру њих имплементацију стандарда, процедура и механизма, које могу применити државе и међународна заједница, како би превентивно деловале на сузбијање терористичког понашања.⁷³

5.3. Трговина људима

Трговина људима је морално и правно неприхватљив појава која представља један од најтежих облика кршења људских права и кривичних дела против човечности. Она подразумева продају, куповину и експлоатацију особа као потрошног материјала,

⁷⁰ Милошевић, М., (2009). *Терористи: жртве и злочинци-фактори криминалне мотивације*. Београд: Факултет безбедности, стр. 32.

⁷¹ Којадиновић, И. (2009). Савремени тероризам. *Српска политичка мисао*, 4, стр. 256.

⁷² Вахтер, R. (2015). A Sceptical Look at the Concept of Terrorism. *Akron Law Rev.*, 7(2), стр. 380.

⁷³ Weigend, Th. (2006). The Universal Terrorist – The International Community Grappling with a Definition. *Journal of International Criminal Justice*, 4–5, стр. 932.

где су жртве лица која се присилно држе и исказују им се све форме насиља и присиле.⁷⁴

Трговина људима обухвата различите радње као што су врбовање, превоз, премештање, скривање и примање лица. Жртве се приморавају да раде против своје воље, усред разних облика експлоатације, као што су проституција, принудни рад, ропство или слични облици приморавања. Циљ трговине људима јесте стицање користи за оног који тргује људима на штету жртава.⁷⁵

Најтеже форме трговине људима се дешавају широм света, иако се земље разликују у степену заступљености овог проблема. Трговина људима је глобални проблем који изазива загриженост на међународном нивоу. Многе државе су предузеле мере и акције у сузбијању трговине људима, али и покушавају да се помогне жртвама и спречи нове случајеве.

Заступљеност трговине људима у одређеним земљама може бити повезана са различитим факторима као што су политичка, економска и социјална ситуација. Земље се могу поделити у три групе у складу са њиховом улогом у трговини људима: земље порекла (из којих потичу жртве), земље транзита (преко којих се премештају жртве) и земље дестинације (где се жртве експлоатишу).⁷⁶

Како бисмо сузбили трговину људима, потребно је да сви држављани схватимо важност овог проблема и активно радимо на његовом сузбијању. Треба осветлити ову појаву у медијима и образовати људе о последицама трговине људима. Државе треба да сарађују на међународном нивоу и примене строге законе против трговине људима. Важно је и пружање помоћи и заштите жртвама, као и рад на стварању услова који ће спречити да нове жртве постану мете овог ужасног злочина.

5.4. Кријумчарење оружја

Кријумчарење оружја представља сериозан проблем који угрожава безбедност и стабилност држава и региона. Ова илегална трговина омогућава оружју да падне у

⁷⁴ Милановић, Л., Лајовић, Б., Барјактаровић, Д., Радосављевић, Б. (2016). *Приручник за образовни систем – заштите ученика од трговине људима*. Београд, стр. 12.

⁷⁵ Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, члан 3. став а), Палермо, 2000.

⁷⁶ Britton, R., Маљевић, А. (2010). *Трговина људима и кријумчарење миграната*. Београд, стр. 8.

руке криминалних елемената и терористичких група, што може имати катастрофалне последице по мир и безбедност у свету. За борбу против овог облика организованог криминалитета, међународна заједница предузима кораке ка сузбијању и спречавању кријумчарења оружја.⁷⁷

У просечном случају, државе легално производе и продају своје наоружање, али због различитих интереса и недостатка ефикасне координације, илегална трговина оружјем и даље постоји. Један од примера међународне сарадње у сузбијању овог проблема је Трећи додатни протокол уз Конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминалитета, који дефинише појмове ватреног оружја и незаконите трговине.⁷⁸

Имплементација оваквих међународних мера заједничке сарадње у борби против кријумчарења оружја изазива одређене предизвице. Различити интереси држава, особито оних развијених, могу створити пречке и усложнити прихватање протокола од стране свих учесника. Међутим, важно је да све државе постану свесне опасности коју ово кријумчарење представља по светски мир и безбедност.⁷⁹

Због оваквих опасности, неопходна је јача међународна сарадња у циљу смањења трговине оружјем и сузбијања криминалних група које стоје иза овога. Државе би требало да раде заједно на превазилажењу својих различитих интереса и подржавању међународних иницијатива које имају за циљ сузбијање овог проблема. Такође, потребно је да државе преиспитају и унапреде своје националне законодавство како би се супротставиле илегалној трговини оружјем и омогућиле судска прогонњених учесника.

Како би се ово питање решавало ефикасно, неопходно је да све државе сарадњу урадују на свим нивоима, од локалног до међународног. Само уједињени и укључени у интернационалне инстанце и структуре, можемо створити услове за успех у сузбијању овог проблема и ојачати безбедност и мир у свету.

⁷⁷ Достих, С., Танчић, Д., Танчић, П. (2019). *Организовани криминал*. Приштина / Лепосавић: Институт за српску културу, стр. 231.

⁷⁸ Исто, стр. 232.

⁷⁹ Исто, стр. 233.

5.5. Корупција

Корупција је негативна појава у друштву. Не само што је у супротности са законима, већ и са основним етичким нормама. Она се простира изван граница националног законодавства и укључује нечије злоупотребе положаја, примање подмићивања, обећања или подстицаја у замену за извршавање или заобилажење дужности. Последице корупције су катастрофалне по све општинске сфере друштва. Она угрожава правну сигурност и равноправност грађана и правних лица, умањује економски раст и развој, подрива поштовање закона и доводи до губитка довере грађана у државне институције. Термин корупција потиче од латинске речи *corruptio*, што се може тумачити као поквареност, распадање, подмићивање, потплаћивање, кривотворење.⁸⁰

Корупција не постоји само у оквиру једне земље или законодавства, већ је светски проблем који се јавља у свим друштвима и државама. Она се односи на поступке и изостанке поступака које неко извршава или пропушта да изврши у складу са својим дужностима, а као одговор на примање или захтевање поклона, обећања или подмицаја. Корупција је присутна у свим сферама друштва и може се наћи у политици, економији, правосуђу, образовању и многим другим областима.⁸¹

Постоје докази да корупција има оштар негативан утицај на економију, политику и друштво у целини. Корупција дестабилизује економску основу државе и омогућава неким индивидуалним актерима да стекну незакониту економску моћ и предност. Она такође доприноси стварању и пролиферацији сиромаштва, што обрнуто доводи до додатних случајева корупције, креирајући замку из које је тешко изаћи.⁸²

За борбу против корупције, кључно је јачање пранских институција, побољшање прописа и њихово ефикасно спровођење. Такође, потребно је промовисати културу поштености и одговорности на свим нивоима друштва, почевши од врховних политичких лидера до обичних грађана.

⁸⁰ Мала енциклопедија (1986). Београд: Просвета, стр. 363.

⁸¹ Modly, D., Korajlić, N. (2002). *Kriminalistički rječnik*. Теšанј: Centar za kulturu i obrazovanje, стр. 240.

⁸² Исто.

5.6. Прање новца

Прање новца сматра се једним од најзаступљенијих облика организованог криминалитета. Основне карактеристике ове кривичне радње односе се на испољавање њених различитих облика, транснационални карактер исте, те уска повезаност са организованим криминалитетом. Прање новца доводи до великих негативних и штетних последица како за државе, тако и за њене грађане, а истовремено се одржава негативно и на социјално, економско и политичко благостање у земљи. Може се сматрати глобалним проблемом, те је за његово решавање било потребно анагажовање међународних организација.⁸³ Дакле, може се закључити да прање новца представља глобални феномен који захтева проналажење начина за његово сузбијање и решавање, с обзиром на то да је читав процес ове радње усмерен на нелегално стеченог новца кроз разне противправне активности у легалан профит и његово инкорпорирање у легалне привредне токове. Сматра се релативном новонасталим феноменом, а са собом носи бројне негативне последице. Како наводи Шкулић, „прање“ новца се састоји од нелегално стеченог ночаног капитала који се налази ван законског промета, у легалне финансијске токове, захваљујући чему се с једне стране, омогућава његово коришћење, а с друге стране, тиме се отежава доказивање криминалне активности из које је произишао „прљав“ новац.⁸⁴

Домаћа и страна литература на различите начине дефинише и тумачи појам прања новца, али је сама суштина ових дефиниција иста. Прање новца односи се на сваку радњу или покушај радње којом долази до сакривања или прикривања нелегалног порекла средстава, тако да се чини да иста потичу од легално стечених извора.⁸⁵

Сам циљ прања новца као криминалног дела јесте стварање профита који ће криминалним групама и појединачним лицима омогућити средства за финансирање других криминалних радњи. Овим процесом долази до прикривања порекла

⁸³ Драгојловић, Ј. (2015). Спречавање прања новца у ери глобализације, *Култура полиса*, вол. 12, бр. посебно издање, стр. 141-150.

⁸⁴ Шкулић М. (2015). *Организовани криминалитет - појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак*, Београд: Службени гласник, стр. 339.

⁸⁵ Дефиницију је усвојила Генерална скупштина Интерпола 1995.године, наведено према Бошковић, Г. (2005). Теоријско одређење појма прања новца. *Наука, безбедност, полиција*, X(3), стр. 137.

средстава, која су стечена криминалним радњама. На тај начин криминалне групе могу да користе илегална финансијска средства уз минималне ризике да буду откривени.⁸⁶

Дакле, праће новца састоји се у пласирању илегално стечених средстава у легалне финансијске токове, чиме се омогућава његово коришћење, а са друге стране доводи до отежавања препознавања и утврђивања криминалне активности којом је стечен тај „прљав“ новац.⁸⁷

Како наводе Бошковић и Скакавац праће новца представља противправну радњу, односно поступак легализације капитала који је стечен криминалном делатношћу. Стога, овде се могу сврстати финансијске трансакције прикривања стварног порекла новца, као и других облика капитала који су стечени на илегалном тржишту. Подразумева фалсификовање пословних финансијских докумената и радње манипулисања у оквиру међубанкарских трансакција.⁸⁸

Праће новца односи се на пласирање илегално стеченог капитала који је ван законског промета новца, а који се користи за финансијске токове, при чему се омогућава његова примена у финансијском систему, а са друге стране отежава прикупљање доказа о криминалном пореклу овог новца.⁸⁹

5.7. Компјутерски криминалитет

Компјутерски криминалитет је постао део нашег свакодневног живота, иако често нисмо ни свесни да се са њим сусрећемо, или чак у њему учествујемо. Данас, готово све информатички развијене земље, као и оне које то претендују да буду, формирају посебне органе, комисије, комитете, или радне групе експерата који прате и истражују компјутерски криминалитет на националном и међународном плану. Због свог специфичног карактера, велике друштвене опасности и високе стопе раста, у све већој мери постаје веома озбиљан друштвени проблем с којим се треба суочити друштво у целини, као и правни субјекти - организације и корпорације. Све то заслужује пажњу државе, њених органа, али и целе међународне заједнице.

⁸⁶ Исто.

⁸⁷ Алексић, Ж., Шкулић, М. (2002). *Криминалистика*. Београд: Досије, стр. 345-346.

⁸⁸ Бошковић, М., Скакавац, З. (2019). *Кривично право*. Нови Сад: Факултет за правне и пословне студије др „Лазар Вркатаћ“, стр. 341.

⁸⁹ Шкулић, М. (2015). нав. дело, стр. 339.

У литератури још увек не постоји јединствена и општеприхваћена дефиниција компјутерског криминалитета. Проблем дефинисања компјутерског криминалитета полази од чињенице да је релативно нов појам, те представља савремени облик извршења кривичног дела, за кога је карактеристична велика динамика и изузетна форма појавних облика и видова испољавања.⁹⁰

Свеобухватна дефиниција компјутерског криминалитета треба да буде заснована на три основна елемента, а то су: начин извршења, средство извршења и последица те криминалне радње. Па тако, компјутерски криминалитет, може се дефинисати као облик криминалног понашања који користи компјутерску и информатичку технологију у сврху извршења кривичног дела или се сам рачунар употребљава као средство за извршење криминалне радње, на начин да се остварује нека последица.⁹¹

Надаље, дефинисање компјутерског криминалитета указује и на објашњење да представља незаконите радње у којима је рачунар објекат или субјекат извршеног дела, а које има за циљ уништење, отуђење или оштећење рачунарског система или његових делова; уништење, оштећење, отуђење и неовлашћена измена, објављивање или коришћење софтверских и програмских производа; уништење, оштећење, отуђење и неовлашћена измена, објављивање или коришћење података; извршавање кривичних дела; неовлашћено коришћење рачунарских ресурса и нарушавање и пробијање система заштите.⁹²

Према детаљној дефиницији, компјутерски криминалитет може се представити као вид инкриминисаних понашања у оквиру којих се рачунарски систем јавља као средство за извршење или објекат неке кривичне радње „уколико се дело на други начин или према другом објекту не би уопште могло извршити или би оно имало битно другачије карактеристике”.⁹³

⁹⁰ Бошковић, М. (2020). *Криминологија*. Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе, стр. 361.

⁹¹ Алексић, Ж., Шкулић М. (2007). *Криминалистика*. Београд: Службени гласник, стр. 385.

⁹² Петровић, С. (2004). *Компјутерски криминал*. Београд: Војно-издавачки завод, стр. 61-62.

⁹³ Игњатовић, Ђ. (1991). Појмовно одређење компјутерског криминалитета. *Анали Правног факултета*, Београд: Правни факултет, стр. 142.

5.8. Рекет

Рекет је једна од најопаснијих и насилничких делатности које се сврставају у организовани криминалитет. Ова делатност функционише кроз силу, претњу и друге облике насиља и омогућава организованој криминалној групи да стекне приходе.

Процес рекетирања се одвија тако што криминална организација пружа услуге заштите одређеном лицу и захтева уплату одређене суме новца за те услуге. Али овај захтев је придружен силом или претњом у случају да се услуге одбију или намеравају да се одбију. Ако се лице одупре и одбије „заштитне услуге“ које нуди криминална организација, рекетирање може да ескалира. Уколико жртва одбије, рекетирање може да се настави силовитим претњама и применом различитих и драстичних метода. Ови методи укључују оштећење или уништење имовине, малтретирање, нападе, рањавање, па чак и убиство жртве или њене породице.⁹⁴

Важно је истаћи да рекет најчешће представља почетну делатност организованих криминалних група. Ова врста криминалитета приступачна је и почетницима који још нису стекли довољно искуства у другим облицима криминалних активности. Рекет захтева мање специфичних вештина и обуке у односу на неке друге злочине, што га чини атрактивним за почетнике.⁹⁵

⁹⁴ Бошковић, М. (2003). *Транснационални организовани криминалитет*. Београд, стр. 213.

⁹⁵ Исто, стр. 214.

III ИЛЕГАЛНА ТРГОВИНА ОРУЖЈЕМ КАО ОБЛИК ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

1. Појам и дефинисање илегалне трговине оружјем

Трговина оружјем је комплексна тема која изазива много контроверзи и различитих мишљења. Међутим, постоји неколико кључних аргумената који указују да је трговина оружјем штетна и да има негативан утицај на мир, безбедност и људска права.

Прво, оружје је намењено уништавању живих бића и материјалних добара. Његова примарна сврха је да оштети или убије. Када се оружје шири трговином, повећава се могућност његове злоупотребе и употребе у насиљу, било у међудржавним сукобима, тероризму или криминалу. То доводи до дестабилизације региона, ескалације сукоба и губитка живота.

Друго, трговина оружјем често крши међународно право и људска права. Постоје случајеви када се оружје продаје државама или групама које су укључене у кршење људских права, што додатно погоршава ситуацију и подрива владавину права. Такође, илегална трговина оружјем често укључује илегалне канале и сумњиве актере који се не придржавају прописа и лако могу користити оружје у илегалне сврхе.

Треће, трговина оружјем може бити узрок илегалне миграције. Када се сукоби разбуктају због широке употребе оружја, људи често напуштају своје домове у потрази за сигурношћу и заштитом. То може изазвати масовну миграцију и хуманитарну кризу. Трговина оружјем, посебно када се ради на илегалан начин, може да погорша такву ситуацију и изазове још већи број избеглица.

Коначно, трговина оружјем представља озбиљну претњу миру и безбедности. Да би остварили профит, трговци оружјем често подржавају или одржавају сукобе у различитим деловима света. Ово може продубити поделе, подстаћи насиље и отежати постизање мирних решења. Трговина оружјем стога може бити корумпирана и изазвати нестабилност на глобалном нивоу.

Делатност илегалне трговине оружјем, која се спроводи од стране државног органа, представља озбиљно кршење међународног права и кривични чин. Овде говоримо о тајној или јавној организованој криминалној активности која се састоји у

намерном кршењу међународног ембарга, који је успостављен од стране Уједињених нација или једностраних санкција одређене државе, групе или савеза држава у вези са неком одређеном земљом. Иако су ембаргом успостављени с циљем спречавања уношења оружја у земљу која је под ембаргом, релевантна сазнања указују на то да ниједан ембарго није успео у потпуности спречити тај унос. Ово је врло забрињавајућа чињеница која указује на то да постоји озбиљан проблем у спровођењу ембарга и у спречавању илегалне трговине оружјем.⁹⁶

Стога, илегална трговина оружјем представља озбиљну претњу међународној безбедности и миру. Она може допринети ескалацији конфликта, подржавати тероризам и организовани криминал, те угрозити људске животе. Како би се сузбила ова криминална активност, кључно је јачање међународне сарадње, побољшање контрола над протоком оружја и одлучне акције држава у спровођењу ембарга. Државе морају предузети све неопходне мере како би осигурале да њихови државни органи не буду укључени у илегалну трговину оружјем. То укључује унапређење законодавства, јачање институција одговорних за контролу извоза оружја, повећање транспарентности у поступцима набавке и продаје оружја, као и строго кажњавање оних који крше ембарго и укључени су у илегалну трговину оружјем.

Илегална трговина оружјем, позната као кријумчарење оружја и муниције, представља сериозан проблем који се односи на незакониту продају и преношење оружја и патрона. Ово представља основну или допунску делатност организованих криминалних група. Кријумчарење оружја укључује различите методе, као што су избегавање царинског надзора, корупција надлежних лица на царини или коришћење илегалних граничних прелаза за превоз оружја, муниције, дроге и људи. Транснационална природа организованог криминалитета јасно упућује на важност и распрострањеност кријумчарења оружја као његову делатност. Кријумчарење оружја обично укључује постојање добро организоване криминалне мреже која функционише као целина. Ова мрежа може се састојати од кријумчарских центара, кријумчарских пунктова и различитих транспортних рута које се користе за преношење оружја.⁹⁷

Последице кријумчарења оружја су многобројне и деструктивне. Ово врста трговине доприноси ескалацији насиља и сукоба широм света. Оружје које се

⁹⁶ Лакићевић, М. (2021). *Утицај илегалних миграција на организовани криминал и тероризам*. Докторска дисертација, Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе, стр. 92.

⁹⁷ Бошковић, М. (1999). *Криминолошки лексикон*. Нови Сад: Магица Српска, стр. 150.

кријумчари обично завршава у рукама криминалних елемената, терориста и других нежељених актера, што представља претњу за безбедност и стабилност друштва.

Кријумчарење оружја и муниције је тешко кривично дело које подразумева незаконито преношење ових смртоносних материјала преко државних граница на организован начин, често под окриљем различитих професија. Људи укључени у ове незаконите радње, познати као „кријумчари убице“, углавном су чланови организованих криминалних група које продају оружје и муницију унапред одређеним купцима – политичким покретима, побуњеничким или терористичким групама, па чак и државама, а све у циљу остваривање профита. Кријумчари користе различита транспортна средства, као што су друмски, ваздушни или морски, за превоз оружја. Они су вешти у својим методама и покушавају да користе ова превозна средства у оба смера – да дођу до оружја до крајњег одредишта, али и да превезу друге забрањене материјале попут дроге или миграната.⁹⁸

Процес шверца, било у једном или у оба смера, може бити веома ризичан. Када је у питању реализација организоване криминалне групе ван система, ризик је висок, јер су чланови таквих група физичка лица која делују мимо закона. Међутим, постоји и нискоризичан начин шверца, који укључује учешће корумпираних службеника. Ови случајеви посебно забрињавају јер корумпирани појединци изнутра олакшавају трансфер оружја и муниције преко границе, што доприноси јачању криминалних активности и нарушава безбедност друштва.⁹⁹

Кријумчарење оружја и муниције је тешко кривично дело које захтева одлучну акцију државе, међународних организација и сарадњу земаља у борби против њега. Такве активности угрожавају мир, безбедност и стабилност и морају бити адекватно санкционисане. Спречавање кријумчарења оружја и муниције има за циљ да заштити животе, спречи сукобе и унапреди безбедност како на националном тако и на глобалном нивоу.

2. Основна обележја илегалне трговине оружјем

Трговина оружјем је криминална активност која представља сериозну претњу за безбедност и стабилност друштва. Илегална трговина оружјем је посебно опасна

⁹⁸ Лакићевић, М. (2021). нав. дело, стр. 93.

⁹⁹ Исто.

јер доприноси јачању паравојних формација, терористичких група и других криминалних организација. Постоји неколико разлога зашто трговина оружјем постаје сређство избора за организовани криминалитет. Прво, оружје је важан алат за извршење криминалних активности, укључујући рањавање, убиства и заплашивање. Друго, оружје има велику тржишну вредност и може донети значајне профите криминалним групама. Илегална трговина оружјем такође доприноси расту вишеградске криминалне активности. Оружје које се продаје на тај начин често не подлеже контроли и надзору, што омогућава да падне у руке непоузданих елемената. Ови елементи, укључујући паравојне формације и терористичке групе, користе оружје за почетак насилних акција и дестабилизацију региона.¹⁰⁰

Дакле, овде се може увидети да је само кријумчарење оружјем, тј. илегална трговина истим, уско повезана са тероризмом. Наиме, тероризам као друштвена појава која је дубоко зашла у савремено друштво, те директно штети стабилности његових односа, предмет је интересовања за правну науку, која се бави испитивањем друштвених односа, те настоји да ову појаву дефинише и одреди као негативну, како са аспекта међународних правних односа, тако и са аспекта националних законодавства.¹⁰¹

Потреба да се тероризам дефинише и регулише као кривичноправна категорија директно је повезана са последицама које он изазива. Наиме, угоржавањем или повредом људског живота и тела, употребом силе, претњом насиљем, угрожавањем јавне или приватне имовине, ради постизања неких политичких циљева, даје се основа за кривичноправно деловање. Овде тероризам представља тежак облик криминалитета, који носи епитет политичког и насилничког катактера.¹⁰²

Протокол Уједињених нација о недозвољеној производњи и промету оружја¹⁰³ игра кључну улогу у борби против илегалне трговине оружјем широм света. Дефинише промет који се одвија без законских ограничења или сагласности државних институција, укључујући увоз, извоз, набавку, продају, испоруку и пренос оружја, као и његових делова и компоненти. Иако постоји нејасноћа о компонентама оружја у

¹⁰⁰ Спалевић, Ж., Бјелајац, Ж., Димитријевић, Д. (2013). нав. дело, стр. 140.

¹⁰¹ Симеуновић, Д. (2009). *Тероризам*. Београд: Правни факултет, стр. 18.

¹⁰² Игњатовић, Ђ. (2011). *Криминологија*. Београд, стр. 118-119.

¹⁰³ Закон о ретификацији Протокола о против незаконите производње и промета ватреним оружјем, његовим деловима, склоповима и муницијом, којим се допуњава Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала, „Сл. лист СЦГ - Међународни уговори“, бр. 11/2005.

оквиру Протокола, важно је напоменути да муниција представља суштински аспект илегалне трговине оружјем. Са друга стране, аутор Меј се детаљније бави питањем муниције у илегалној трговини оружјем и даје бољу дефиницију и анализу ове теме. Према њеном истраживању, илегална трговина оружјем је профитабилан посао, али се муниција истиче као један од најпроблематичнијих и најинтензивнијих аспеката тог процеса.¹⁰⁴ Иако Протокол УН није у потпуности дефинисао муницију, студије попут ове пружају дубљи увид и дефиницију ове важне компоненте илегалне трговине оружјем.

Истиче се да илегална трговина оружјем има различите профитабилне сегменте, али у целом процесу илегалне трговине муниција је наводно најмање уносан посао. Овај аспект наглашава важност свеобухватне регулативе и надзора у борби против илегалне трговине оружјем у свим облицима, укључујући и муницију. Суочавање са илегалном трговином оружјем захтева међународну сарадњу и јачање постојећих механизма контроле и регулације. Протокол УН представља важан корак у том правцу, али даља истраживања и дефинисање компоненти, попут муниције, доприносе сузбијању овог глобалног проблема.

Трговина оружјем је сложен процес који укључује неколико кључних делова. Ови делови су важни да би се обезбедила контрола, безбедност и одговорност приликом препродаје оружја.

Први део процеса тиче се малокалибарског оружја или оружја за личну употребу. То су пиштољи или лакше јуришно оружје намењено за индивидуалну употребу. Овај део трговине оружјем је регулисан строго дефинисаним законима и прописима како би се осигурало да оружје заврши у рукама само оних који су за то овлашћени. Други део процеса односи се на лако оружје, као што су бацачи граната или ручне бомбе. Ова врста оружја захтева посебну пажњу и контролу јер је изузетно опасна и може имати озбиљне последице ако доспе у погрешне руке. Стога је трговина овим врстама оружја под још строжим законским прописима и надзором. Трећи део процеса односи се на делове или компоненте који служе као надоградња оружја, као што су аутоматски бацачи оружја. Ови делови често захтевају посебне дозволе и сертификате како би се осигурало да се користе правилно иу складу са прописима. Ово помаже у спречавању неовлашћеног приступа и злоупотребе оружја. Четврти део

¹⁰⁴ May, C. (2017). *Transnational Crime and the Developing World*. Global Financial Integrity, стр. 13-14.

процеса укључује додатке оружју, као што су нишани. Ови додаци могу побољшати тачност и функционалност оружја, али такође могу имати потенцијал за злоупотребу. Стога, њихова трговина подлеже посебним правилима како би се осигурало да се користе на одговарајући начин. Последњи део процеса тиче се трговине муницијом, као што су меци или ракете. Муниција је витални део оружја и има велики утицај на његову ефикасност и способност. У циљу спречавања злоупотребе и неовлашћене употребе оружја, промет муницијом подлеже строгој контроли и регулацији.¹⁰⁵

Целокупни процес трговине оружјем је усмерен на обезбеђивање безбедности и спречавање неовлашћене употребе оружја. Прописи и закони који регулишу ову трговину су дизајнирани да смање ризик од ширења оружја и злоупотребе оружја.

3. Одредбе Кривичног законика Републике Србије у односу на илегалну трговину оружја као кривичног дела

Кривични закони већине земаља санкционишу и кажњавају кривично дело *кријумчарења оружја и војне опреме, као и експлозивних материја*, што је у складу са међународним правом о трговини оружјем. Ово кривично дело има три законом прописана облика. Првим обликом кривичног дела прописана је казна увоза, извоза, транспорта или посредовања у промету оружја или војне опреме без дозволе прописане законом или противно међународном праву. То значи да је илегално превозити оружје или војну опрему преко границе или унутар земље без одговарајуће дозволе или када такав транспорт није у складу са међународним правилима. Други облик кривичног дела утврђује кривицу у случају да лице даје нетачне податке или намерно прекорачује податке приликом подношења захтева или приликом процене за добијање дозволе у складу са законом. То значи да је кажњиво давање лажних података или изостављање битних података у поступку добијања дозволе за продају наоружања или војне опреме. Трећи облик кривичног дела односи се на нерегистровање уговора о наоружању или војној опреми у складу са законом државе. То значи да је лице дужно да пријави прописаној инстанци сваки уговор или трансакцију у вези са оружјем или војном опремом, ако таква обавеза постоји у закону.¹⁰⁶

¹⁰⁵ Исто, стр. 15.

¹⁰⁶ Лакићевић, М. (2021). нав. дело, стр. 93-94.

Кривични законик Републике Србије садржи законске одредбе које инкриминишу различите облике криминалитета, укључујући и недозвољену производњу, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја (чл. 348), као и недозвољену производњу, промет и држање оружја чија је употреба забрањена (чл. 377).

Недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја је озбиљан прекршај који угрожава сигурност и мир друштва. Сврха овог закона је заштита грађана од потенцијалне опасности коју оружје и експлозивне материје могу представљати.

Члан 348 Кривичног законика јасно дефинише различите облике недозвољеног понашања и предвиђа строге казне за такве преступе. Према закону, свако ко неовлашћено израђује, преправља, продаје, набавља, врши размену или држи ватрено оружје, конвертибилно или онеспособљено оружје, његове делове, муницију, експлозивне материје или минско-експлозивна средства, може бити осуђен на затвор од шест месеци до пет година и новчану казну.¹⁰⁷

Ако је предмет недозвољеног деловања ватрено оружје, муниција, експлозивне материје, минско-експлозивна средства или средства на бази експлозивних материја или гасно оружје које није дозвољено грађанима, казна се поопштрава. Учинилац може бити осуђен на затвор од једне до осам година и новчану казну.¹⁰⁸ У случајевима када је у питању већа количина оружја, муниције или средстава или се дело врши противно правилима међународног права, казне су још оштрије. Учинилац може бити осуђен на затвор од две до дванаест година.¹⁰⁹ Такође, Закон забрањује неовлашћено ношење предмета који су обухваћени овим чланом. Особа која неовлашћено носи предмете недозвољеног деловања може бити осуђена на затвор од две до дванаест година.¹¹⁰

Важно је напоменути да постоје и одређене ситуације у којима особа може легално набављати и носити одређене врсте оружја уз одобрење надлежних органа. Међутим, ако се открије да је особа неовлашћено носила предмете недозвољеног деловања, чак и ако је имала одобрење за набавку и држање, може бити осуђена на

¹⁰⁷ Кривични законик, чл. 348, ст. 1.

¹⁰⁸ Кривични законик, чл. 348, ст. 2.

¹⁰⁹ Кривични законик, чл. 348, ст. 3.

¹¹⁰ Кривични законик, чл. 348, ст. 4.

затвор од шест месеци до пет година.¹¹¹ Као додатак казнама, закон предвиђа и одузимање оружја, делова, муниције, материја и средстава обухваћених овим чланом.¹¹²

Недозвољена производња, промет и држање оружја чија је употреба забрањена су тешка кривична дела која представљају опасност по друштво и безбедност људи. Овај закон има за циљ да заштити грађане од илегалне трговине оружјем и да сузбије криминалне активности повезане с тим.

Члан 377. Кривичног законика ове радње јасно дефинише као незаконите и прописује оштре казне за починиоце. Лице које незаконито производи, купује, продаје, увози, извози, набавља, даје другима, држи или превози оружје чија је производња или употреба забрањена или средства за његову производњу запређена је казном затвора од једне до осам година. Ово је озбиљна казна која шаље снажну поруку да се такво понашање неће толерисати.¹¹³

Додатно, члан 377. став 2. наглашава одговорност службених или одговорних лица која наређују или омогућавају правном лицу вршење незаконитих радњи у вези са оружјем. Ова лица су подвргнута још строжим санкцијама, укључујући казну затвора од две до десет година. Ово шаље снажну поруку да ниједна особа, без обзира на свој положај или овлашћења, неће бити изузета од одговорности ако се укључи у илегалну трговину оружјем.¹¹⁴

Дакле, овај Закон има за циљ очување безбедности и мира у друштву. Недозвољена производња, промет и поседовање оружја, као и недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја, представљају озбиљну претњу јавном реду и безбедности и зато их је неопходно најстроже казнити. Закон је установљен да би се обезбедила заштита грађана од нелегалне употребе оружја, смањила могућност криминалних радњи и обезбедила безбедност заједнице.

¹¹¹ Кривични законик, чл. 348, ст. 5.

¹¹² Кривични законик, чл. 348, ст. 6.

¹¹³ Кривични законик, чл. 377, ст. 1.

¹¹⁴ Кривични законик, чл. 377, ст. 2.

IV СТАТИСТИЧКИ ПОДАЦИ О ИЛЕГАЛНОЈ ТРГОВИНИ ОРУЖЈЕМ НА ТЕРИТОРИЈИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

1. Опис истраживања

У складу са чл. 348 Кривичног законика, кривично дело обухвата неовлашћену производњу, продају, набавку и размену ватреног оружја, при чему ношење ватреног оружја без одговарајуће дозволе представља додатни аспект који је криминализован ставом 4. Ове радње, иако су кључне за анализу начина извршења овог кривичног дела, могу представљати препреку за адекватну анализу.

Разлог томе је вероватно чињеница да су ове радње илегалне и обављају се у тајности, што често отежава прикупљање тачних и свеобухватних података. Такође, због природе ових кривичних дела, особе које су укључене у неовлашћену производњу, продају или набавку ватреног оружја, као и њихове активности, често су добро организоване и труде се да остану неоткривене.

Без обзира на те препреке, Републички завод за статистику и Републичко јавно тужилаштво пружају одређене податке који могу помоћи у стварању увида у одговор кривичноправног система на ове врсте кривичних дела. Иако анализа може бити изазовна, добијени подаци могу пружити информације о броју поднетих кривичних пријава, броју вођених кривичних поступака, као и о трендовима у вези с овим кривичним делима.

Важно је нагласити да се законодавство и правосудни систем непрестано развијају и усавшавају како би се борили против оваквих облика криминала. Анализа података о кривичним пријавама и поступцима може пружити увид у ефикасност кривичноправног система и указати на могуће области за даље побољшање.

Према томе, овај рад пружа преглед статистичких података Републичког завода за статистику и Републичког јавног тужилаштва о поднетим кривичним пријавама и кривичним поступцима вођеним због извршења кривичног дела из члана 348. КЗ, како би се остварио увид у одговор кривичноправног система. Приказани подаци односе се на период од 2017. до 2019. године.

2. Анализа и дискусија резултата

У оквиру овог поглавља биће представљени и анализирани статистички подаци добијени на основу прегледа података из Републичког јавног тужилаштва, а затим ће исти подаци бити дискутовани.

У Табели 1 приказани су подаци о пријављеним пунолетним лицима, према кривичном делу.

Табела 1. Пријављена пунолетна лица, према кривичном делу за период од 2017-2019. године

		Укупно	Укупно познати	Жене
2019		1047		
Члан 348. Недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја	Став 1	611	578	44
	Став 2	65	53	1
	Став 3	17	17	0
	Став 3 у вези става 1	44	40	0
	Став 3 у вези става 2	1	1	0
	Став 4	26	22	0
	Став 4 у вези става 1	273	256	4
	Став 4 у вези става 2	4	4	0
	Став 5	33	32	0
2018		1104		
Члан 348. Недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја	Став 1	652	632	62
	Став 2	107	107	4
	Став 3	30	29	2
	Став 3 у вези става 1	19	18	1
	Став 3 у вези става 2	3	3	0
	Став 4	75	73	5
	Став 4 у вези става 1	169	167	4
	Став 4 у вези става 2	5	5	0
	Став 5	44	44	0
2017		833		
	Став 1	475	443	30
	Став 2	105	104	8

Члан 348. Недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја	Став 3	16	14	0
	Став 3 у вези става 1	13	13	0
	Став 3 у вези става 2	1	1179	0
	Став 4	182	17	3
	Став 4 у вези става 1	17	1	1
	Став 4 у вези става 2	1	22	1
	Став 5	23		0

Извор: Република Србија (2020). Збирка судске праксе. Волуме 1, 2015-2019, Законска решења и судска пракса у Републици Србији, Глобални програм за ватрено оружје (ГФП), Одсек за подршку имплементације, Огранак за борбу против организованог криминала и кријумчарења, Одељење за питања споразума УНОДЦ, стр. 74-77.

Према подацима приказаним у Табели 1, може се закључити да се сама кривична дела из чл. 348 Кривичног законика Републике Србије, повећавају. Наиме, у току 2017, године, укупан број пријављених кривичних дела према чл. 348 КЗ био је 833. Након тога, у току 2018. године долази до повећања броја извршених кривичних дела према овом члану Кривичног законика, те је у току овде године било пријављено укупно 1104 кривичних дела, да би у току 2019. године, тај број додатно порастао на 1047 пријављених кривичних дела.

На основу представљених података у Табели 1, јасно се може закључити да је број кривичних дела по члану 348 Кривичног законика Републике Србије у порасту. Ови подаци упућују на закључак да су кривична дела из члана 348 Кривичног законика Републике Србије у порасту и да је овај проблем потребно адресирати и сузбити. Растући тренд извршавања кривичних дела укаже на потребу за превентивним и репресивним мерама које ће довести до смањења броја ових преступа и заштите грађана. Да би се ово постигло, могу се предузети различите активности, укључујући јачање полицијске присутности, превенцију криминалитета, образовање јавности о последицама кривичних дела и оштро кажњавање починилаца.

У Табели 2 приказани су подаци о пријављеним пунолетним лицима према кривичном делу и врсти одлуке.

Табела 2. Пријављена пунолетна лица, према кривичном делу и врсти одлуке за период од 2017-2019. године

		Одбачена кривична пријава	Обустаљена истрага	Прекинута истрага
2019				
Члан 348. Недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја	Став 1	231	1	0
	Став 2	8	1	0
	Став 3	1	0	0
	Став 3 у вези става 1	0	0	0
	Став 3 у вези става 2	0	0	0
	Став 4	1	0	0
	Став 4 у вези става 1	5	10	1
	Став 4 у вези става 2	0	0	0
	Став 5	15	0	0
2018				
Члан 348. Недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја	Став 1	261	1	0
	Став 2	24	1	0
	Став 3	0	0	0
	Став 3 у вези става 1	0	0	0
	Став 3 у вези става 2	0	0	0
	Став 4	3	6	0
	Став 4 у вези става 1	6	5	1
	Став 4 у вези става 2	0	0	0
	Став 5	22	0	0
2017				
Члан 348. Недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја	Став 1	201	4	0
	Став 2	36	0	0
	Став 3	1	1	0
	Став 3 у вези става 1	0	2	0
	Став 3 у вези става 2	0	0	0
	Став 4	7	6	0
	Став 4 у вези става 1	2	1	0
	Став 4 у вези става 2	1	0	0
	Став 5	13	0	0

Извор: Република Србија (2020). Збирка судске праксе. Волуме 1, 2015-2019, Законска решења и судска пракса у Републици Србији, Глобални програм за ватрено оружје (ГФП), Одсек за подршку имплементације, Огранак за борбу против организованог криминала и кријумчарења, Одељење за питања споразума УНОДЦ, стр. 74-77.

Број одбачених кривичних пријава за члан 348 (Недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материјала) је веома низак у свим годинама. Ово сугерише да се већина пријава за овај члан задржава у даљем поступку или се завршава пресудом. У 2019. години, постоји значајан број пријава за став 1 члана 348, али је само једна од њих обустављена. То указује на то да се већина пријава за овај став води даље и резултира или пресудом или прекидом истраге. У 2018. години, број пријава за став 1 члана 348 је сличан као у 2019. години, али постоји већи број обустављених истрага (10). То може указивати на повећану одлуку о обустави поступка или недостатак довољно јаких доказа за подизање оптужнице. Број пријава за став 2 члана 348 је релативно мали у свим годинама. Такође, ниједна од тих пријава није резултирала прекидом истраге, што може указивати на то да се већина пријава за овај став завршава пресудом. Став 3, у вези са ставом 1 и ставом 2 члана 348, није резултирао ниједном обустављеном или прекинутом истрагом у свим годинама. То сугерише да су пријаве за овај став ретке или да је њихов исход обично пресуда. Став 4 члана 348 има релативно мали број пријава у свим годинама, али је запажен број обустављених истрага. Такође је забележен један прекид истраге у 2019. години. То може указивати на сложенију природу овог ставка и потребу за додатним истражним радњама или доказима. Став 5 члана 348 је мање заступљен у пријавама и ниједан случај није резултирао обуставом или прекидом истраге у свим годинама.

У Табели 3 приказани су подаци о осуђеним пунолетним лицима према кривичном делу и покушају у периоду од 2017. до 2019. године.

Табела 3. Осуђена пунолетна лица, према кривичном делу за период од 2017-2019. године

		Укупно	Жене	Покушај
2019		709		
Члан 348. Недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја	Став 1	385	31	/
	Став 2	81	4	/
	Став 3	9	/	/
	Став 3 у вези става 1	24	/	/
	Став 3 у вези става 2	1	/	/
	Став 4	36	/	1
	Став 4 у вези става 1	152	3	4
	Став 4 у вези става 2	1	/	/

	Став 5	20	/	/
2018		798		
Члан 348. Недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја	Став 1	369	25	/
	Став 2	112	3	/
	Став 3	23	1	3
	Став 3 у вези става 1	17	1	/
	Став 3 у вези става 2	3	/	/
	Став 4	25	/	/
	Став 4 у вези става 1	214	4	2
	Став 4 у вези става 2	3	/	1
	Став 5	32	1	/
2017		556		
Члан 348. Недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја	Став 1	241	8	/
	Став 2	96	1	2
	Став 3	13	/	1
	Став 3 у вези става 1	11	/	2
	Став 3 у вези става 2	2	1	1
	Став 4	67	1	1
	Став 4 у вези става 1	108	4	/
	Став 4 у вези става 2	3	/	/
	Став 5	15	/	2

Извор: Република Србија (2020). Збирка судске праксе. Волуме 1, 2015-2019, Законска решења и судска пракса у Републици Србији, Глобални програм за ватрено оружје (ГФП), Одсек за подршку имплементације, Огранак за борбу против организованог криминала и кријумчарења, Одељење за питања споразума УНОДЦ, стр. 78-85.

На основу дати података, можемо извући следеће закључке: Укупан број случајева у вези са чланом 348 (недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја) се променио током година. У 2017. години било је 556 случајева, док је 2018. тај број порастао на 798, а затим се смањио на 709 у 2019. години. У погледу полне расподеле, подаци се односе на мушкарце и жене. Међутим, табела не приказује податке за све ставке за жене. Најчешћи став у свим годинама је став 1, који се односи на недозвољену производњу, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја. Број случајева који се односе на тај став је већи од броја

случајева за друге ставке. Број случајева који укључују жене је релативно низак у поређењу са укупним бројем случајева, без обзира на годину.

У Табели 4 приказани су подаци о осуђеним пунолетним лицима према кривичном делу и изреченим кривичним санкцијама за период од 2017. до 2019. године.

Табела 4. Осуђена пунолетна лица, према кривичном делу и изреченим кривичним санкцијама за период од 2017-2019. године

		Казна затвора	Новчана казна	Условна осуда	Кућни затвор	Рад у јавном интересу	Судска опомена	Васпитна мера	Проглашен кривим и ослобођен од казне	Споредна казна
2019		156	22	370	159	/	/	1	1	349
Члан 348. Недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја	Став 1	47	16	289	32	/	/	/	1	278
	Став 2	9	3	60	9	/	/	/	/	62
	Став 3	5	/	/	4	/	/	/	/	/
	Став 3 у вези става 1	11	/	1	12	/	/	/	/	3
	Став 3 у вези става 2	/	/	/	1	/	/	/	/	/
	Став 4	16	/	/	20	/	/	/	/	1
	Став 4 у вези става 1	62	2	7	80	/	/	1	/	4
	Став 4 у вези става 2	1	/	/	/	/	/	/	/	/
	Став 5	5	1	13	1	/	/	/	/	1
2018		182	18	393	204	1				345
Члан 348. Недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и	Став 1	52	15	273	28	1	/	/	/	245
	Став 2	17	3	77	15	/	/	/	/	80
	Став 3	14	/	1	8	/	/	/	/	3
	Став 3 у вези става 1	2	/	1	14	/	/	/	/	/
	Став 3 у вези става 2	2	/	/	1	/	/	/	/	/
	Став 4	11	/	1	13	/	/	/	/	1

експлозивни х материја	Став 4 у вези став а 1	79	/	14	121	/	/	/	/	13
	Став 4 у вези став а 2	1	/	/	2	/	/	/	/	/
	Став 5	4	/	26	2	/	/	/	/	3
2017		139	14	265	133	3	2			231
Члан 348. Недозвољен а производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивни х материја	Став 1	39	9	176	14	3	/	/	/	156
	Став 2	11	5	66	14	/	/	/	/	57
	Став 3	6	/	3	4	/	/	/	/	3
	Став 3 у вези став а 1	4	/	1	6	/	/	/	/	1
	Став 3 у вези став а 2	1	/	/	1	/	/	/	/	/
	Став 4	28	/	4	35	/	/	/	/	6
	Став 4 у вези став а 1	47	/	5	56	/	/	/	/	4
	Став 4 у вези став а 2	2	/	/	1	/	/	/	/	2
Став 5	1	/	10	2	/	2	/	/	2	

Извор: Република Србија (2020). Збирка судске праксе. Волуме 1, 2015-2019, Законска решења и судска пракса у Републици Србији, Глобални програм за ватрено оружје (ГФП), Одсек за подршку имплементације, Огранак за борбу против организованог криминала и кријумчарења, Одељење за питања споразума УНОДЦ, стр. 78-85.

Број случајева кршења члана 348. (недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материјала) се смањио током година. У 2017. години је забележено 139 случајева, док је у 2018. години број порастао на 182, а у 2019. години се поново смањио на 156 случајева. Најчешћа казна за кршење члана 348. је казна затвора. У 2019. години је 349 особа проглашена кривом и осуђена на казну затвора, док су новчане казне и условне осуде мање учестале. Међу ставовима члана 348., највећи број случајева односи се на став 1 (недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материјала). У 2019. години је забележено 47 случајева за став 1, док су остали ставови имали мањи број случајева. Став 4 (члан 348.) је такође значајан, са повећањем броја случајева у 2019. години у поређењу са

претходним годинама. Број васпитних мера и судских опомена није наведен за све године и све ставове члана 348., али се може приметити да су мање учестале у односу на остале казне.

Дакле, из статистичких података Републичког јавног тужилаштва може се закључити да је кривично дело из члана 348 Кривичног законика Републике Србије, које се односи на злоупотребу положаја одговорног лица, било присутно и предмет бројних кривичних пријава и поступака у 2019. години. Укупно је примљено 1.407 кривичних пријава за ово дело, при чему је око 480 пријава одбачено, а око 260 је решено применом института опортунитета. Полиција је поднела највећи број пријава (1.345). Оптужним предлозима обухваћено је 583 случаја, непосредном оптужницом 23, док је наредбом о спровођењу истраге обухваћено 462 пријаве.

Након спроведених кривичних поступака, донето је укупно 866 осуђујућих пресуда, од којих су затворске казне изречене у 397 случајева. У 425 случајева изречене су условне осуде, док су новчане казне биле главна санкција у 37 случајева. У 54 случаја донете су ослобађајуће или одбијајуће пресуде. Такође, треба напоменути да су радње извршења предузете у око 1.200 предмета током 2019. године, док је у око 215 предмета извршење већ било предузето у ранијем периоду. Од укупног броја осумњичених, 1.362 су били мушкарци, док је 45 било жена.

На основу ових података, може се закључити да је кривично дело из члана 348 Кривичног законика присутно у друштву, с обзиром на велики број пријава и спроведених поступака. Такође, постоји одређени број одбачених пријава и случајева који су решени применом института опортунитета, што указује на потребу за даљим унапређењем рада надлежних органа и процеса доношења одлука о кривичном гоњењу.

С обзиром на то да се члан 348 Кривичног законика Републике Србије односи на кривично дело трговине оружјем, неопходно је да надлежни органи буду спремни да доносе адекватне мере и унапређују механизме деловања у циљу сузбијања овог кривичног дела. Наиме, препоручује се континуирано унапређивање законодавног оквира који се односи на трговину оружјем. Ово може укључивати прецизнију дефиницију кривичног дела, повећање казни за починиоце, ефикасније поступање у случајевима трговине оружјем и бољу заштиту жртава. Потребно је усвојити или побољшати законе који се односе на трговину оружјем, како би се унапредиле

контроле и регулације. Закони требају прецизно дефинисати шта се сматра илегалном трговином оружјем, утврдити строге казне за прекршиоце и обезбедити ефикасне механизме за спровођење закона. Надлежни органи који се баве сузбијањем трговине оружјем требају имати довољно ресурса, као што су људство, опрема и финансијска средства, како би ефикасно обављали своје задатке. Такође је важно пружити им адекватну обуку о идентификацији, праћењу и сузбијању трговине оружјем. Трговина оружјем често има прекогранични карактер, стога је важна сарадња са другим земљама ради размене информација, обавештајних података и заједничких операција. Србија би требала ојачати сарадњу са релевантним међународним организацијама и другим земљама како би се сузбила илегална трговина оружјем. Потребно је успоставити ефикасан систем праћења и контроле трговине оружјем, укључујући регистар оружја, лиценцирање трговаца оружјем и ригорозне процедуре за извоз, увоз и транзит оружја. Такође је важно одржавати редовне инспекције и провере како би се осигурало поштовање прописа. Едукација и подизање свести јавности о штетности и последицама трговине оружјем могу допринети смањењу овог кривичног дела. Кампање информисања могу се спровести како би се јавност упознала са законима, процедурама и последицама повезаним са трговином оружјем.

V ЗАКЉУЧАК

Овај рад вршио је приказ феномена трговине оружјем, посебно фокусирајући се на илегалну трговину оружјем, и истражио законска решења као средство за решавање овог свеprisутног питања. Током овог истраживања постало је очигледно да илегална трговина оружјем има дубок и штетан утицај на друштво, угрожавајући безбедност и безбедност грађана широм света.

Илегални проток оружја подстиче насиље, тероризам и организовани криминал, што доводи до масовних губитака живота, расељавања заједница и ерозије друштвене стабилности. Штавише, наставља сукобе, чинећи мирно решавање све изазовнијим. Ови негативни ефекти наглашавају хитност и важност проналажења ефикасних мера за сузбијање илегалне трговине оружјем.

Законодавна решења играју кључну улогу у борби против илегалне трговине оружјем. Успостављањем и спровођењем свеобухватних правних оквира, владе могу да спрече, открију и ометају незаконит проток оружја. Јачање граничних контрола, унапређење сарадње између агенција за спровођење закона и имплементација робусних система лиценцирања и регистрације су међу кључним компонентама ефикасног правног одговора.

Исто тако, међународна сарадња и координација су од виталног значаја за решавање овог транснационалног питања. С обзиром на глобалну природу трговине оружјем, потребни су усаглашени напори за хармонизацију законодавства, размену обавештајних података и олакшавање кривичног гоњења оних који су укључени у незаконите активности. Успостављање међународних уговора, као што је Уговор о трговини оружјем, представља значајан корак напред у стварању јединственог фронта против илегалне трговине оружјем. Док законска решења представљају основу за борбу против трговине оружјем, њихова успешна примена захтева свеобухватне стратегије које обухватају превенцију, спровођење и иницијативе за подизање свести. Неопходно је ангажовати различите заинтересоване стране, укључујући владе, агенције за спровођење закона, организације цивилног друштва и приватни сектор, да раде заједно у борби против овог комплексног питања

У оквиру рада обрађено је и питање законских решења која се односе на илегалну трговину оружјем у Републици Србији. Јасно је да трговина оружјем

представља значajну претњу националној безбедности, регионалној стабилности и људским правима. Незаконит проток оружја подстиче сукобе, одржава мреже организованог криминалитета и отежава развојне напоре у погођеним земљама. Република Србија је уложила запажене напоре у решавању овог питања кроз примену различитих законских мера и међународних обавеза. То укључује ратификацију и примену међународних споразума о контроли наоружања, као што је Уговор Уједињених нација о трговини оружјем, као и развој домаћег законодавства за регулисање производње, преноса и поседовања ватреног оружја.

Иако су ови законодавни напори јасно дефинисани, постоји простор за побољшање у неколико области. Прво, од суштинског је значаја повећање ефикасности агенција за спровођење закона кроз повећану обуку, ресурсе и сарадњу са међународним партнерима. Јачање граничних контрола и побољшање механизма за размену информација између релевантних органа могу помоћи у спречавању незаконитог протока оружја преко државних граница. Надаље, унапређење јавне свести и ангажовање организација цивилног друштва у борби против трговине оружјем су кључни кораци ка стварању културе одговорног поседовања оружја и пријављивања сумњивих активности. Јавне кампање, образовни програми и иницијативе за приближавање заједници могу допринети промени друштвених ставова и смањењу потражње за илегалним ватреним оружјем.

Поред тога, у раду се препознаје значај међународне сарадње у решавању проблема трговине оружјем. Сарадња са суседним земљама, међународним организацијама и агенцијама за спровођење закона је од суштинског значаја за ефикасну борбу против прекограничних токова оружја и разбијање транснационалних криминалних мрежа.

На крају крајева, борба против трговине оружјем захтева свеобухватан и вишестрани приступ, комбинујући законодавне мере, напоре за спровођење закона, кампање подизања свести јавности и међународну сарадњу. Република Србија је направила значајне кораке у овом правцу, али је неопходна континуирана посвећеност, алокација ресурса и периодична евалуација постојећих политика да би се обезбедио одржив напредак. Усвајањем и применом чврстих законских решења, Србија може да допринесе глобалним напорима у борби против трговине оружјем, заштити

националне безбедности, заштити људских права и унапређењу мира и стабилности како унутар својих граница, тако и изван њих.

У закључку, илегална трговина оружјем представља озбиљну претњу по друштво, угрожавајући безбедност грађана и настављајући сукобе широм света. Препознајући важност законских решења и спровођењем ефикасних законодавних мера, владе могу да смање илегални проток оружја и допринесу сигурнијем и сигурнијем глобалном окружењу. Иако постоје значајни изазови, могућност успешног сузбијања илегалне трговине оружјем лежи у колективној посвећености примени и примени свеобухватних правних оквира, подстицању међународне сарадње и решавању основних узрока који подстичу потражњу и одржавају ову нелегалну трговину. Кроз ове напоре, можемо тежити свету у коме је нелегална трговина оружјем ефикасно сузбијана, што води ка побољшаном миру, стабилности и добробити свих.

VI ЛИТЕРАТУРА

1. Абадински, Х. (1981). *Организовани криминалитет*. Бостон.
2. Абадински, Х. (2004). *Организовани криминалитет*. Њујорк.
3. Albanese, J. (2004). *North American Organised Crime: Global Crime*. New York.
4. Алексић, Ж., Шкулић, М. (2002). *Криминалистика*. Београд: Досије.
5. Алексић, Ж., Шкулић М. (2007). *Криминалистика*. Београд: Службени гласник.
6. Бошковић, М. (1999). *Криминолошки лексикон*. Нови Сад: Матица Српска.
7. Бошковић, М. (2003). *Транснационални организовани криминалитет*. Београд.
8. Бошковић, Г. (2005). Теоријско одређење појма прања новца. *Наука, безбедност, полиција*, X(3).
9. Бошковић, М., Скакавац, З. (2009). *Организовани криминалитет – карактеристике и појавни облици*. Нови Сад: Факултет за правне и пословне студије.
10. Бошковић, М., Скакавац, З. (2019). *Кривично право*. Нови Сад: Факултет за правне и пословне студије др „Лазар Вркатић“.
11. Бошковић, М. (2020). *Криминологија*. Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе.
12. Britton, R., Маљевић, А. (2010). *Трговина људима и кријумчарење миграната*. Београд.
13. Бјелајац, Ж. (2013). *Организовани криминалитет – Империја зла*. Нови Сад: Универзитет Правна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе.
14. Вахтер, Р. (2015). A Sceptical Look at the Concept of Terrorism. *Akron Law Rev.*, 7(2).
15. Вујаклија, М. (1992). *Лексикон страних речи и израза*. Београд.
16. Гаћиновић, Р., Ђ. (1998). *Савремени тероризам*. Београд: Графомарк.
17. Драгојловић, Ј. (2015). Спречавање прања новца у ери глобализације, *Култура полиса*, вол. 12, бр. посебно издање, 141-150.
18. Достић, С., Танчић, Д., Танчић, П. (2019). *Организовани криминал*. Приштина / Лепосавић: Институт за српску културу.
19. Ђукић, С. (2016). Савремени организовани криминалитет као облик угрожавања националне безбедности. *Економски изазови*, 5, 9/2016, 126-149.

20. Игњатовић, Ђ. (1991). Појмовно одређење компјутерског криминалитета. *Анали Правног факултета*, Београд: Правни факултет.
21. Игњатовић, Ђ. (2011). *Криминологија*. Београд.
22. Јовашевић, Д. (2006). *Лексикон кривичног права*. Београд.
23. Јовашевић, Д. (2010). *Кривично право - општи део*. Београд.
24. Јовашевић, Д., Организовани криминал у праву Републике Србије. У: Мијалковић, С. (ур.) (2013). *Супротстављање савременом организованом криминалу и тероризму*. Београд.
25. Јанковић, М., Јанковић, Б. (2014). Организоване криминалне групе као субјекти угрожавања безбедности. *Журнал за криминалистику и право*, 3/2014, 135-145.
26. Кушевић, В. (1990). *Злоупотреба дрога*. Загреб.
27. Којадиновић, И. (2009). Савремени тероризам. *Српска политичка мисао*, 4.
28. Константиновић-Вилић, С., Николић-Ристановић, В., Костић, М. (2012). *Криминологија*. Ниш.
29. Лутовац, С., Лутовац, Н. (2019). Тероризам као облик политичког насиља. *Војно дело*, 71(7), 491-501.
30. Лакићевић, М. (2021). *Утицај илегалних миграција на организовани криминал и тероризам*. Докторска дисертација, Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе.
31. Мала енциклопедија (1986). Београд: Просвета.
32. Милошевић, В. (1999). *Наоружање и опрема полиције и војске*. Први део, Београд.
33. Modly, D., Korajlić, N. (2002). *Kriminalistički rječnik*. Тешањ: Centar za kulturu i obrazovanje.
34. Милић, С., Врачар, В. (2007). *Контрола спољне трговине у области наоружања, војне опреме и робе двоструке намене*. Београд: Министарство економије и регионалног развоја.
35. Милутиновић, М. (2007). *Криминална политика*. Београд.
36. Милошевић, М., (2009). *Терористи: жртве и злочинци-фактори криминалне мотивације*. Београд: Факултет безбедности.
37. Мојсиловић, Ж. (2009). *Тероризам и преговарање*. Београд: Центар за кризни менаџмент и преговарање.

38. Мијалковић, С., Субашић, Д., Радојчић, З. (2011). *Супростављање савременом организованом криминалу и тероризму*. Београд: Криминалистичко полицијска академија.
39. Мијалковски, М., Марић, М., Томић, Д., Шаљић, Е. (2012). *Тероризам и организовани криминал*. ауторско издање, Пирот: Пи-прес.
40. Милановић, Л., Лајовић, Б., Барјактаровић, Д., Радосављевић, Б. (2016). *Приручник за образовни систем – заштита ученика од трговине људима*. Београд.
41. May, C. (2017). *Transnational Crime and the Developing World*. Global Financial Integrity.
42. Николић, Г. (2012). Појам и карактеристике организованог криминалитета. *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, Ниш, Правни факултет, 91-104.
43. Pierre, J. A. (1982). *The global politics of arms sales*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
44. Петровић, С. (2004). *Компјутерски криминал*. Београд: Војно-издавачки завод.
45. Поњовић, Д. (2006). *Међународна трговина наоружањем и војном опремом- радни документ*. Београд: Српски економски форум.
46. Парезановић, М. Трговина оружјем. У: Бјелајац, Ж., Зиројевић, М. (ур.) (2012). *Организовани криминалитет, изазов XXI века, Зборник радова са Међунаордне научне конференције*, Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе, стр. 347-367.
47. Радовић, Н. (2005). Транснационалне криминалне организације. *Зборник „Организовани криминалитет, стање и мере заштите“*, 1/2005.
48. Република Србија (2020). *Збирка судске праксе*. Волуме 1, 2015-2019, Законска решења и судска пракса у Републици Србији, Глобални програм за ватрено оружје (ГФП), Одсек за подршку имплементације, Огранак за борбу против организованог криминала и кријумчарења, Одељење за питања споразума УНОДЦ.
49. Симеуновић, Д. (2009). *Тероризам*. Београд: Правни факултет.
50. Спалевић, Ж., Бјелајац, Ж., Димитријевић, Д. (2013). Трговина оружјем као глобални међународни проблем. *МП*, 2, 139–159.
51. Томашевски, К. (1983). *Изазов тероризма – проблеми сузбијања тероризма у међународној заједници*. Београд.
52. Thackrah, J., R. (2004). *Dictionary of Terrorism*. US: London and New York.

53. Шкулић, М. (2003). *Организовани криминалитет: појам и кривичнопроцесни аспекти*. Београд.
54. Шкулић М. (2015). *Организовани криминалитет - појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак*, Београд: Службени гласник.
55. Шикман, М. (2009). Криминолошки аспекти организованог криминалитета. *Дефендологија-теоријски стручни часопис за питања заштите, безбедности, одбране, образовања, обуке и оспособљавања*, XII, 25-26.
56. Weigend, Th. (2006). The Universal Terrorist – The International Community Grappling with a Definition. *Journal of International Criminal Justice*, 4–5.
- 57.

➤ Правни извори

58. Закон о потврђивању Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и допунских протокола из 1998. године, „Сл. лист СРЈ - Међународни уговори“, бр. 6/2001.
59. Закон о ретификацији Конвенције Уједињених нација против корупције из 2003. године, „Сл. лист СЦГ - Међународни уговори“, бр. 12/2005.
60. Закон о ретификацији Конвенције о психотропним супстанцама, „Сл. лист СФРЈ“, бр. 40/73.
61. Закон о ретификацији Конвенције Уједињених нација против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци из 1988. године, „Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори“, бр. 14/90.
62. Закон о потврђивању Европске конвенције о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима из 1959. године са Додатним протоколом, „Сл. лист СРЈ - Међународни уговори“, бр. 10/2001.
63. Закон о кривичном поступку, „Сл. гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - одлука УС и 62/2021 - одлука УС.
64. Закон о ретификацији Протокола о против незаконите производње и промета ватреним оружјем, његовим деловима, склоповима и муницијом, којим се допуњава Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала, „Сл. лист СЦГ - Међународни уговори“, бр. 11/2005.

65. Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, члан 3. став а), Палермо, 2000.
66. Уредба о ретификацији Јединствене конвенције о опојним дрогама, „Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори и други споразуми“, бр. 2/64 и „Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори“, бр. 3/78 - др. закон.
67. United Nations, *Arms Trade Treaty*, adopted on 2 April 2013 by resolution 67/234В, registration on 24 December 2014, No. 52373.
68. United Nations (2002). *Global Programme Against Transnational Organized Crime, Results of A Pilot Survey of Forty Selected Transnational Organized criminal groups in Sixteen Countries*, Office on Drugs and Crime, New York, 33-43.

САЖЕТАК

Истраживање се фокусира на организовани криминалитет и илегалну трговину оружјем као сложене и међусобно повезане феномене са значајним утицајем на друштво. Циљ рада је развитак ефикасних стратегија за борбу против организованог криминалитета, смањење насиља и јачање безбедности, што доприноси миру и стабилности. Истраживање се конкретно фокусира на илегалну трговину оружјем, као један од најорганизованијих облика криминала повезаних са тероризмом и криминалним организацијама. Циљ истраживања је упућивање на потребу за сузбијањем овог феномена и приказ реалних могућности за ефикасну примену мера. Крајњи закључак очекује се као разумевање ефикасног деловања против илегалне трговине оружјем и реалних могућности за такво деловање у националним државама, у сврху осигурања безбедности и сигурности грађана.

Кључне речи: организовани криминалитет, трговина оружјем, илегална трговина оружјем, тероризам

ABSTRACT

Arms trade as a form of organized crime

The research focuses on organized crime and illegal arms trade as complex and interconnected phenomena with a significant impact on society. The goal of the work is the development of effective strategies for fighting organized crime, reducing violence and strengthening security, which contributes to peace and stability. The research specifically focuses on the illegal arms trade, as one of the most organized forms of crime associated with terrorism and criminal organizations. The goal of the research is to point out the need to suppress this phenomenon and show the real possibilities for the effective application of measures. The final conclusion is an understanding of effective action against illegal arms trade and the real possibilities for such action in national states, for the purpose of ensuring the safety and security of citizens.

Keywords: organized crime, arms trade, illegal arms trade, terrorism

БИОГРАФИЈА

Стефан Савић, рођен је дана 15.08.1996. године, у Јагодини. Похађао је Основну школу „Радоје Домановић“, у Параћину, коју је завршио 2011 године. Након тога уписује средњу Економско-трговинску школу, смер – финансијски администратор, коју завршава 2015 године. Исте године уписује Правни факултет и дипломира 2021. године и тиме стекао звање – дипломирани правник.

Бавио се хуманитарним радом у општини Параћин, након поплава 2014. године, освојач је неколицине медаља у атлетици, бројних признања за учествовање на школским такмичењима како у основној тако и у средњој школи. Освајач сребрне медаље у рукомету на републичком школском такмичењу, активни је члан Планинарског клуба Јаворак. Поред рукомета и атлетике, тренирао је и фудбал, док сада рекреативно игра тенис.

Одличан је познавалац енглеског, немачког и шпанског језика. Иницијатор и покретач оснивања пољопривредног газдинства 2019. године, такође је и носилац истог. Аутор је бизнис плана на коме се заснива пословање газдинства, као и администратор комплетне документације на газдинству.

Школске 2022/2023 године уписује мастер студије на Правном факултету Универзитета у Нишу, на општем смеру, ужа кривичноправна научна област.

ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ
ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА

Име и презиме аутора мастер рада: Стефан Савић

Наслов мастер рада: Трговина оружјем као облик организованог криминалитета

Ментор: Проф. др Дарко Димовски

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предао/ла Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, _____ године

Потпис аутора

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да је мастер рад, под насловом Трговина оружјем као облик организованог криминалитета пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да овај мастер рад у целини, нити у деловима, нисам пријављивао/ла на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредио/ла ауторска права, нити злоупотребио/ла интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу, са подацима о датуму одбране и комисији пред којом је рад брањен.

Аутор мастер рада: _____

У Нишу, _____, године

Потпис аутора
